Адыгэ макъ

№ 50 (19564)
2010-рэ илъэс
ГЪУБДЖ
ГЪЭТХАПЭМ И 23-рэ

ОСЭ ГЪЭНЭФАГЪЭ ИIЭП

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ЗЭФЭХЬЫСЫЖЬХЭР АШIЫГЪЭХ, ПШЪЭРЫЛЪХЭРИ КЪАГЪЭНЭФАГЪЭХ

2009-рэ илъэсым Адыгэ Республикэм социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэу ышIыгъэхэм ыкIи 2010-рэ илъэсым иапэрэ илъэсныкъо пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм афэгъэхьыгъагъ АР-м иминистрэхэм я Кабинет игъэкIотыгъэ зэхэсыгъоу тыгъуасэ иIагъэр. Ащ иIофшIэн хэлэжьагъ АР-м и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан.

— Илъэсэу икIыгъэм зэфэхьысыжьхэр фэпшIымэ, ар зэрэкъиныгъэр апэдэдэ къыхэбгъэщын фае, — къыIуагъ зэхэсыгъом пэублэ псалъэ къыщишIызэ республикэм ипащэ. — Къиныгъоу къэуцухэрэр дэгъэзыжьыгъэнхэмкIэ амалэу тиIэхэм 2009-рэ илъэсыр яушэтыпIагъ. Экономикэ кризисым илъэхъан гумэкIыгъуабэ тапашъхьэ къиуцуагъ, ахэр зэшIохыгъэнхэм пае экономикэм илъэныкъо анахь шъхьаIэхэм хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэнхэм тынаIэ тедгъэтыгъ, зэфэхьысыжьхэм къызэрагъэлъэгъуагъэмкIэ, ар лъэбэкъу тэрэзыгъ. Къиныгъохэм ялъэхъан социальнэ мэхьанэ зиIэ зы программэ зэфэтшIыжьыгъэп, ары пакIошъ, объект 48-рэ тыухыжьын тлъэкIыгъ. ЦIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэным, экономикэм хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэм, инвестициехэм ахэгъэхъогъэнхэм фэлэжьэрэ республикэ ыкIи федеральнэ программэхэм ягъэцэкIэн тынаIэ тедгъэтыгъ. АР-м и Правительствэ илъэсищым къыкIоцI Iофыгъоу зэшIуихыгъэр макIэп, анахьэу къыхэбгъэщын фаер республикэ бюджетыр сомэ миллиард 12,3-м лъыкIэдгъэхьан зэрэтлъэкIыгъэр ары. Непэ Адыгеим хэхъоныгъэхэр ышIынхэм пае сыд фэдэрэ лъэныкъокIи федеральнэ гупчэр къыддэIэпыIэным фэхьазыр, ау тэри зы чIыпIэ тимысэу, хэкIыпIэу щыIэхэм тяусэзэ, тиIофшIэн лъыдгъэкIотэн фае. Шъыпкъэ, гумэкIыгъоу, щыкIагъэу тиIэри макIэп, ау а зэкIэри дэдгъэзыжьын зэрэтлъэкIыщтым сицыхьэ телъ.

Илъэсым зэфэхьысыжьэу фэхъугъэхэм ыкIи пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм нахь игъэкIотыгъэу къатегущыIагъ АР-м и Премьер-министрэу **КъумпIыл Мурат.**

— Президентым къызэрэхигъэщыгъэу, кризисым илъэхъан Iофыгъоу, гумэкIыгъоу зэшIотхын фаех тапашъхьэ къиуцуагъэр макIэп, — къыIуагъ АР-м и Правительствэ ипащэ. — Экономикэ къиныгъохэм яапэрэ мафэхэм къащегъэжьагъэу кризисым пэшIуекIогъэным пае АР-м и Президент зипэщэ республикэ штаб, зэкIэ муниципальнэ образованиехэм кризисым пэшIуекIорэ комиссиехэу Iоф ащызышIэхэрэр зэхэтщагъэх. Социальнэ мэхьанэ зиIэ программэу дгъэнэфагъэхэм яшIуагъэкIэ, Адыгеим чIэнэгъэшхохэр ымышIыхэу кризисым къыхэкIын ылъэкIыгъ, экономикэм хэхъоныгъэу ышIыхэрэр къызэтеуцуагъэхэп. ПэшIорыгъэшъэу къэпIон хъу-

мэ, 2009-рэ илъэсым республикэм и ВВП процентри 102-рэ хэхъоныгъэу ышIыгъ. Джыри зэ къыхэзгъэщымэ сшIоигъу. Правительствэм Iофэу ышIэрэр зэкIэ зыфэгъэхьыгъэр цIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэныр ары, джары непэ УФ-м и Президентэу Дмитрий Медведевым регионхэм япащэхэм пшъэрылъ шъхьаIэу къафигъэуцурэр. Социальнэ мэхьанэ зиIэ объектхэу тшIыгъэхэм анахь шъхьаIэу къахэбгъэщынхэ плъэкIыщтхэр кIэлэцIыкIу диагностическэ гупчэр, макIэу зэхэзыххэрэм ыкIи зымылъэгъухэрэм яеджэпIэ-интернат, Адыгэкъалэ щыдгъэпсыгъэ гурыт еджапIэр, нэмыкIхэри. Туризмэм зегъэушъомбгъугъэным пае амалышIухэр зыIэкIэлъ Мыекъопэ районым иинфраструктурэ хэхъоныгъэхэр егъэшIыгъэнхэр, мыщ щыпсэурэ цIыфхэм ящыкIэгъэ гъэстыныпхъэ шхъуантIэр, псыр аIэкIэгъэхьэгъэнхэр тинэплъэгъу идгъэкIырэп. Ащ фэIорышIэрэ программэхэм яшIуагъэкIэ мы аужырэ илъэсищым районым хэхъоныгъэшIухэр ышIыгъэх, тапэкIи а IофшIэныр лъыдгъэкIотэщт. IофшIапIэ чIэзынагъэхэм япчъагъэ нахь макIэ тшIын тлъэкIыгъ, лэжьапкIэм итынкIэ чIыфэ ттемылъэу илъэсыр къызэтынэкIыгъ. Кризисым пэшIуекIорэ программэм ишIуагъэкIэ, нэбгырэ мин 15,6-мэ IофшIэпIэ чIыпIэхэр ядгъэгъотыгъэх.

Кризисым илъэхъан анахь къинышхо зылъэгъугъэхэм ащыщ республикэм ипромышленнэ комплекс. Мы отраслым IэпыIэгъу фэхъугъэным пае Iофыгъо макIэп зэшIотхыгъэр, Iофтхьабзэу зэхэтщагъэхэм яшIогъэшхо къызэрэкIуагъэми щэч хэлъэп. 2009-рэ илъэсым изэфэхьысыжьхэм къызэрагъэлъэгъуагъэмкIэ, промышленнэ производствэмииндекс проценти 100-м къехъугъ. Адыгеим имуниципальнэ образовании 9-м щыщэу 5-мэ промышленнэ производствэм ылъэныкъокIэ хэхъоныгъэхэр ашIынхэ алъэкIыгъ. Мыщ дэжьым анахь шъхьаIэу къыхэбгъэщын фаер кадрэу щыIэхэр къэдгъэнэжьынхэ зэрэтлъэкIыгъэр ары. Мы отраслым щыкIагъэ е гумэкIыгъо иIэп пIоныр тэрэзэп, ау Iофым екIолIэкIэ тэрэз къыфэбгъотымэ, зэкIэри зэшIохыгъэ зэрэхъущтым уицыхьэ тебгъэлъы хъущт. ЦIыфхэм ящыкIэгъэ гъомылапхъэхэр нахь пыутэу ащэфынхэ амал яIэным пае 2009-рэ илъэсым муниципальнэ образованиехэм ермэлыкъхэр пчъагъэрэ ащызэхэтщагъэх, продукциеу ащ къаращалIэрэр бэдзэр уасэхэм анахьи процент 20 — 30 фэдизкIэ нахь ащыпыутыгъ, тапэкIи мыщ фэдэ екIолIакIэр дгъэфедэщт. Республикэ гупчэмрэ муниципальнэ образованиехэмрэ инвестиционнэ проект 45-рэ къагъэхьазырыгъ. Ащ ишIуагъэкIэ 2007 — 2009-рэ илъэсхэм капитал шъхьаIэм инвестициеу хэтлъхьагъэр сомэ миллиард 37,4-м къехъугъ.

(ИкIэух я 2—3-рэ нэкIуб. арыт).

ЗЭФЭХЬЫСЫЖЬХЭР АШIЫГЪЭХ, ПШЪЭРЫЛЪХЭРИ КЪАГЪЭНЭФАГЪЭХ

(Апэрэ нэкIубгъом къыщежьэ).

БлэкIыгъэ илъэсым тыухыгъэ проектхэм сомэ миллион 600 фэдиз апэIудгъэхьагъ, IофшIэпIэ чIыпIэ 434-рэ къызэIутхыгъ. Кризисым илъэхъан анахьэу тынаIэ зытедгъэтыгъэхэм ащыщ бизнес цIыкIумрэ гурытымрэ хэхъоныгъэхэр ягъэшIыгъэным дэлэжьэгъэныр. Мыщ фэIорышIэрэ программэхэри щыIэх. 2009-рэ илъэсым ахэм ягъэцэкIэн сомэ миллион 238,7-рэ пэIудгъэхьагъ, предприниматель нэбгырэ мин 16-м ехъумэ IэпыIэгъу тафэхъугъ. Зигугъу къэсшIыгъэ уахътэм къыкIоцI предприниматель 43-мэ субсидиехэр (сомэ миллион 21,4-рэ), бизнесым пылъ нэбгырэ 239-мэ микрокредитхэр (сомэ миллион 50,5-рэ) аIэкIэдгъэхьагъэх. Джащ фэдэу федеральнэ ыкIи республикэ бюджетхэм къатIупщыгъэ ахъщэм ишIуагъэкIэ бизнес-инкубатор республикэм щытшIын тлъэкIыгъ. Ащ промышленнэ предприятиеу 8 ыкIи бизнес цIыкIум иофис 18 чIэфэщт. Предпринимательхэм IэпыIэгъу афэхъугъэным фэлэжьэрэ программэм игъэцэкIэн пэIухьанэу мы илъэсым республикэ бюджетым сомэ миллион 60 къытIупщыщт, сомэ миллион 230-рэ федеральнэ гупчэм къытIэкIигъэхьанэу заявкэ ттыгъэ. Илъэсым изэфэхьысыжьхэр пшIыхэмэ, тшIагъэр зэрэмымакIэр къыхэзгъэщы сшIоигъу. Ау джыри зэшIотхынэу тапашъхьэ итыр зэрэмымакIэр къыдэтлъытэзэ, зэкIэми тиIо зэхэлъэу, зыкIынығъэ тазыфагу илъэу ыпэкIэ тылъыкIотэн фае. Джары 2010-рэ илъэсым иапэрэ илъэсныкъо пшъэрылъ шъхьаIэу зыфэдгъэуцужьырэри.

АР-м и Премьер-министрэ игуадзэу **Алексей Петрусенкэр** псаунығъэр къэухъумэгъэным, гъэсэныгъэм, нэмыкI лъэныкъохэм япхыгъэ программэхэр республикэм зэрэщагъэцэкIагъэхэм къытегущыIагъ. Джащ фэдэу мы аужырэ илъэсищым республикэ бюджетыр фэдищкIэ нахьыбэ ашIын зэралъэкIыгъэм, социальнэ мэхьанэ зиIэ программэхэр щыIэныгъэм щыпхырыщыгъэнхэм пае АР-м иминистрэхэм я Кабинет Iофыгъоу зэшIуихыгъэхэм, тапэкIэ пшъэрылъэу зыфагъэуцужьыхэрэм кIэкIэу къащыуцугъ. Къэгъэлъэгъонэу щыIэхэм уагъэрэзэнэу щыт нахь мышIэми, цIыфхэм ящыIэкIэ-псэукIэ нахьышIу шIыгъэным чанэу Iоф дэшIэгъэн зэрэфаер гупшысэ шъхьаIэу А.Петрусенкэм идоклад къыщыхигъэщыгъ.

Премьер-министрэм идоклад игъэкIотыгъэу къыщыхигъэщыгъэхэм ащыщ республикэм имэкъумэщ хъызмэт. Нэужым мы отраслым АР-мкIэ ипащэу **Юрий Петровыр** лъэныкъо зэфэшъхьафхэмкIэ хэхъоныгъэу ашIыгъэхэм къытегущыIагъ. 2009-рэ илъэсым мэкъумэщ хъызмэтым щылажьэхэрэм сомэ миллиарди 9,9-рэ ауасэ продукцие зэфэшъхьафэу къахьыжьыгъ. Ар 2008-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, процентi 6,7-кIэ нахьыб. 2006-рэ илъэсым узэкIэIэбэжьмэ, пстэумкIи чIыгу гектар мини 189-рэ алэжьыщтыгъэмэ, 2009-рэ илъэсым а пчъагъэр мин 217-м нагъэсыгъагъ, мы илъэсым алэжьыщтыр гектар мин 220-рэ мэхъу. Аужырэ илъэсищым лэжьыгъэу аугъоижьырэр тонн мин 470-м нагъэсы, гектар пэпчъ блэкIыгъэ илъэсым центнер 40 фэдиз къырахыжьыгъ. Илъэс пчъагъэкIэ зэпыугъагъэу чIыплъым илэжьын 2009-рэ илъэсым рагъэжьэжьыгъ. Джэджэ районым пстэумкIи гектар 252-рэ щапхъыгъагъэмэ, мыгъэ ар гектар минрэ 500-м нагъэсын гухэлъ яI. Джащ фэдэу пынджлэжьыным зырагъэушъомбгъуным пае АР-м и Президент иунашъокIэ гектар пчъагъэу апхъыщтым зэрэхагъэхъощт шIыкIэм иамалхэр зэрахьэх. БлэкIыгъэ илъэсым гектар мини 3,3-мэ алэжьыгъагъэр, мыгъэ ар мини 4-м нагъэсынэу ыуж итых. Юрий Петровым къызэриIуагъэмкIэ, пынджлэжьыпIэу республикэм иIэ гектар мин 12,5-м щыщэу мини 5,5-р зыпкъ ибгъэуцожьын фае. Шэуджэн, Тэхъутэмыкъое ыкIи Красногвардейскэ районхэм пынджэу ащалэжьырэм хагъэхъонэу амалышIухэр яIэх. Нэужым министрэр былымхъунымкIэ хэхъоныгъэу ашIыгъэхэм къатегущыIагъ. 2008-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, былымхъуным пылъхэм къатIупщырэ продукциер: лыр процент 17,7-кIэ, щэр зы процентыкIэ, кIэнкIэр процент 16-кIэ нахьыбэ хъугъэ. Мы илъэсым ищылэ мазэ и 1-м ехъулIэу къызэралъытэгъагъэмкIэ, хъызмэтшIапIэхэм былымышъхьэу яIэр пстэумкIи мин 47-м ехъу.

МэкъумэщI хъызмэтым IэпыIэгъу етыгъэным пстэумкIи сомэ миллион 670-рэ пэIухьагъ. Ащ щыщэу сомэ миллион 507-р федеральнэ бюджетым къыхэхыгъэу къатIупщыгъ. Республикэ бюджетым щыщэу ащ пэIуагъэхьагъэр пстэумкIи сомэ миллиони 163-рэ мэхъу. Къуаджэм хэхъоныгъэ егъэшIыгъэным фэгъэхьыгъэ федеральнэ ыкIи республикэ программэхэм къадыхэлъытагъэу, гъэстыныпхъэ шхъуантIэм, псым якъэкIуапIэхэм ягъэпсын, унэгъо ныбжьыкIэхэм псэукIэ амалэу яIэр нахьышIу шIыгъэным пстэумкIи сомэ миллиони 155-рэ апэIуагъэхьагъ. Программэм Iоф зишIэрэм къыщыублагъэу унэгъуи 100-мэ унэхэр аратыгъэх. Мы илъэсым ащ джыри сомэ миллиони 189-рэ пэIуагъэхьанэу рахъухьагъ. ГъомылэпхъэшI отраслым щылэжьэрэ предприятиехэм блэкIыгъэ илъэсым сомэ миллиарди 7,5-рэ ауасэ продукцие къыдагъэкIыгъ ыкIи IуагъэкIыгъ.

АР-м псаунығъэм икъэухъумэнкIэ и Министерствэ Iофэу ышIагъэм фэгъэхьыгъэ докладэу ащ ипащэу **Натхъо Разыет** къышIыгъэм къызэрэщиIуагъэмкIэ, блэкIыгъэ илъэсым мы отраслым пстэумкIи сомэ миллиарди 2-рэ миллион 340-м ехъу пэIуагъэхьагъ. 2008-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, ар миллион 270-кIэ нахьыб. Адыгэ республикэ сымэджэщым, республикэ кIэлэцIыкIу сымэджэщым, республикэ перинатальнэ гупчэм технологиякIэу лъэхъаным диштэхэрэр ащагъэфедэ зэрэхъугъэм ишIуагъэкIэ, медицинэ IэпыIэгъу зищыкIагъэу республикэм икIыщтыгъэр нахь макIэ хъугъэ. ГущыIэм пае, 2008-рэ илъэсым нэбгырэ 1906-мэ нэмыкI чIыпIэхэм къащяIэзэгъагъэхэмэ, блэкIыгъэ илъэсым а пчъагъэр 1475-м къэсыгъ. Арэу щытми, федеральнэ учреждениехэм IэпыIэгъу къащарамытыгъэу пIон плъэкIыщтэп. ПстэумкIи УФ-м иIэзэпIэ зэфэшъхьафхэм нэбгырэ 561-мэ къащяIэзагъэх. Ащ щыщэу нэбгыри 120-р кIэлэцIыкIух. ПстэумкIи ащ сомэ миллион 56-м ехъу пэIухьагъ. Федеральнэ ыкIи республикэ программэхэм, лъэпкъ проектэу «Псаунығъ» зыфиIорэм къадыхэлъытагъэу республикэм иучреждениехэр оборудование дэгъухэмкIэ зэтегъэпсыхьэгъэнхэм лъэшэу Iоф дашIэ. Ащ фэдэу блэкIыгъэ илъэсым Адыгэ республикэ сымэджэщым, Мыекъопэ къэлэ сымэджэщым, онкологическэ ыкIи психоневрологическэ диспансерхэм сомэ миллион 50-м ехъу аосэ оборудование ачIагъэуцуагъ. «Урысыем и Къыбл» зыфиIорэ федеральнэ программэм къыдыхэлъытагъэу КIэлэцIыкIу диагностическэ гупчэмрэ Адыгэкъалэ дэт сымэджэщымрэ пстэумкIи зэхэубытагъэу сомэ миллион 250-рэ къафатIупщыгъ.

ИнвестициехэмкIэ республикэ программэм ишIуагъэкIэ, поселкэу Яблоновскэм дэт поликлиникэм ишIын аухыгъ, ащ сомэ миллиони 103-рэ пэIухьагъ. Психоневрологическэ диспансерым икорпусыкIэрэ котельнэу сымэджэщыр къэзыгъэфэбэщтымрэ ауххи атIупщыгъэх, наркологическэ диспансерым илабораториерэ онкологическэ диспансерым ихирургическэ отделениерэ агъэцэкIэжьыгъэх. Ахэм пстэумкIи сомэ миллион 60 апэIуагъэхьагъ.

АР-м псэолъэшIынымкIэ, транспортымкIэ, псэупIэ-коммунальнэ ыкIи гъогу хъызмэтхэмкIэ и Министерствэ Iофэу ышIагъэм фэгъэхьыгъэ доклад къышIыгъ ащ ипащэу **Валерий Картамышевым.** Ащ къызэриIуагъэмкIэ, блэкIыгъэ илъэсым кризисым зиушъомбгъугъагъ нахь мышIэми, республикэм псэолъэшIын Iофэу щызэшIуахыхэрэм апэIуагъэхьагъэр сомэ миллиарди 7,8-рэм нэсыгъ. Ар ыпэрэ илъэсым нахьи процент 16-кIэ нахьыб. Анахь мэхьэнэ ин зиIэ объектэу аухыгъэхэм ащыщых КIэлэцIыкIу диагностическэ гупчэр, кIэлэцIыкIу хьафизэхэмрэ дэеу зылъэгъухэрэмрэ зыщырагъэджэхэрэ еджэпIэ-интернатэу Мыекъуапэ дэтыр, Адыгэкъалэ иеджапIэ, футболист ныбжьыкIэхэр зыщагъэхьазырыщт Адыгэ региональнэ гупчэр, поселкэу Яблоновскэм дэт поликлиникэр.

Республикэм ис унэгъо ныбжьыкIэхэм псэупIэхэр ягъэгъотыгъэнхэм фэгъэхьыгъэ программэу 2006 — 2010-рэ илъэсхэм ателъытагъэр гъэцэкIэгъэным илъэсищым къыкIоцI, 2006 — 2009-рэ илъэсхэм,

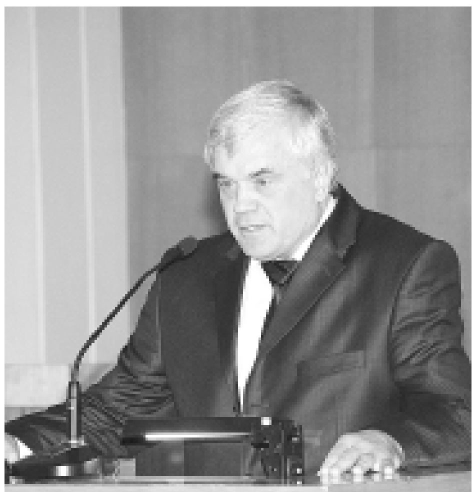

пстэумкIи сомэ миллион 71,5-рэ пэIуагъэхьагъ. Ащ щыщэу сомэ миллион 26-р федеральнэ бюджетым, 24-р республикэ бюджетым ыкIи 21,5-р чIыпIэ бюджетым къахэхыгъэх. ЗэкIэмкIи унэгъо ныбжьыкIэ 200-мэ унэхэр къаратыгъэх.

Аужырэ илъэсхэм унэу республикэм щагъэуцоу зычIэхьажьхэрэм япчъагъэ зэрэхэхъуагъэр министрэм къыхигъэщыгъ. Ащ фэдэу 2006-рэ илъэсым зэкIэмкIи квадратнэ метрэ мин 37-рэ ашIыгъагъэмэ, 2009-рэ илъэсым ар квадратнэ метрэ мини 120-м нэсыгъ. Джащ фэдэу АР-м и Президент иIэпыIэгъукIэ гъогу хъызмэтым мылъкоу пэIуагъахьэрэр нахьыбэ хъугъэ. БлэкIыгъэ илъэсым апэрэу мы отраслым сомэ миллиардым ехъу хэлъхьагъэ хъугъэ. Ар зыпэIуагъэхьагъэхэм игъэкIотыгъэу къатегущыIагъ.

БлэкIыгъэ илъэсым кризисым икъиныгъохэр къызэпачыгъэх нахь мышIэми, мы министерствэм епхыгъэ гъогушI предприятиехэр къызэрэзэтемыуцуагъэхэр, ары пакIошъ, хэхъоныгъэхэр зэрашIыгъэхэр министрэм къыхигъэщыгъ. 2009-рэ илъэсым ахэм пстэумкIи сомэ миллион 665,8-рэ къалэжьыгъ. Ар 2008-рэ илъэсым егъэпшагъэмэ, сомэ миллион 217-кIэ нахьыб.

АР-м IофшIэнымкIэ ыкIи социальнэ хэхъоныгъэхэмкIэ иминистрэу **Наталья Широковам** къызэриIуагъэмкIэ, социальнэ фэIо-фашIэхэр зыгъэцэкIэрэ учреждениехэм яIыгъын ыкIи законодательствэм къыдилъытэхэрэм ягъэцэкIэн пстэумкIи 2009-рэ илъэсым сомэ миллиардрэ миллион 340-м ехъу пэIуагъэхьагъ. Ар ыпэрэ илъэсым пэIуагъэхьагъэм сомэ миллион 291-кIэ нахьыб. ЦIыфхэм социальнэ IэпыIэгъу ятыгъэным, пособиехэм ыкIи нэмыкI социальнэ ахъщэ тынхэм апэIуагъэхьагъэр сомэ миллион 966-м ехъу. Ащ щыщэу сомэ миллион 492-р республикэ бюджетым къыхэхыгъ.

Социальнэ IэпыIэгъухэм

ЗЭФЭХЬЫСЫЖЬХЭР АШIЫГЪЭХ, ПШЪЭРЫЛЪХЭРИ КЪАГЪЭНЭФАГЪЭХ

къатегущыIэзэ, анахь шъхьаIэу къыхигъэщыгъэхэм ащыщ Хэгъэгу зэошхом иветеранхэм унэхэр къащэфынхэм пае субсидиехэр зэраратыхэрэр. Министрэм къызэриIуагъэмкIэ, 2005-рэ илъэсым гъэтхапэм и 1-м къыщыублагъэу чэзыум хэтыгъэ нэб-

гырэ 46-м щыщэу 43-мэ блэкIыгъэ илъэсым субсидиехэр аратыгъэх. Ащ зэкIэмкIи хэхъоныгъэхэмкIэ и Министерствэ агъэхыгъэх.

Мы докладхэм ауж къэгущыIагъэх Мыекъопэ къэлэ администрацием ипащэу Михаил Черниченкэр, Мыекъопэ район администрацием ипащэу Евгений Ковалевыр, Ассоциациеу «АР-м имуниципальнэ образованиехэм я Совет» зыфиIорэм иправление ипащэу, Джэджэ районым инароднэ депутатхэм я Совет итхьаматэу Виталий Гуменюк, ЗАО-у «Картонтара» зыфиIорэм игъэцэкIэкIо директорэу Сергей Погодиныр, щэм хэшIыкIыгъэ гъомылапхъэхэр къыдэзыгъэкIыхэрэ Мыекъопэ комбинатым ипащэу Шъхьэлэхъо Руслъанэ, Шэуджэн районым ит мэкъумэщ хъызмэтшIапIэу «Заря» зыфиIорэм ипащэу Къэгъэзэжь Муратэ, нэмыкIхэри. Ахэм Iофыгъоу къыхагъэщыгъэхэм яджэуапэу нэужым Премьер-министрэр къэгущыIагъ.

Зэхэсыгъом икIэухым АР-м и Президент Къэралыгъо Со-

агъэгумэкIыхэу предложение зэфэшъхьафхэр къэзыхьыгъэхэм «тхьашъуегъэпсэу» къариIуагъ.

— Республикэм игъэцэцIыфхэм къалэжьырэр нахыбэ хъуным ыуж итынхэу министрэхэм я Кабинет хэтхэми, муниципальнэ образованиехэм япащэхэми пшъэрылъ хъызмэтым щагъэфедэнэу техникэ зэфэшъхьафхэр зэраратыщтхэр къыIуагъ. Ар ящэнэрэ чэзыоу араты, зэкIэмкIи техникэ 24-рэ мэхъу, сомэ миллион

сомэ миллион 28-м ехъу пэIуагъэхьагъ. Нахь кIасэу чэзыум хэуцуагъэхэу псэупIэ ятыгъэн фаеу непэ республикэм ветеранэу исыр нэбгырэ 128-рэ мэхъу. Ахэм апае заявкэхэр УФ-м регинальнэ ветым — Хасэм идепутатхэм республикэм игъэцэкIэкIо хабзэ зэгурыIоныгъэ дыряIэу Iоф зэрадашIэрэм фэшI къызэрафэразэр къыIуагъ, зэхэсыгъом хэлэжьагъэхэу, Iофыгъоу республикэм илъхэм кIэкIо хабзэ Iофэу ышIэрэри, министрэхэм я Кабинет зэшIуихыхэрэри, чIыпIэ зыгъэIорышIэжьыпIэхэм яIофшIэн зэрэзэхащэрэри цIыфхэм ящыIакIэ нахьышIу шIыгъэным фэгъэзэгъэнхэ фае. Арышъ, къафэсэшIы, — къыIуагъ ащ.

Нэужым муниципальнэ образованиехэм ящыкIагъэхэр аIэкIэгъэхьэгъэнхэм пае субсидиехэр афэтIупщыгъэнхэм фэгъэхьыгъэ Законым къыдильытэу псэупIэ-коммунальнэ 20 апэIуагъэхьагъ. Зэхэсыгъо ужым техникэр зыфатIупщыгъэхэм АР-м и Президент къаритыжьыгъэх.

ТХЬАРКЪОХЪО Адам,
ХЪУТ Нэфсэт.
Сурэтхэр А.Гусевымрэ А. Iэшъынэмрэ тырахыгъэх.

УРЫСЫЕ ФЕДЕРАЦИЕМ И ПРЕЗИДЕНТЭУ Д.А. МЕДВЕДЕВЫМ ФЭКIОХ

А.В. Плотниковым фэгъэгъугъэным ехьылIагъ

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан Урысые Федерацием и Президентэу Д.А. Медведевым фыригъэхьыгъэ тхылъым къыщеIо А.В. Плотниковэу 1985-рэ илъэсым къэхъугъэм, Урысые Федерацием и Уголовнэ кодекс ия 337-рэ статья ия 4-рэ Iахь тегъэпсыхьагъэу Мыекъопэ гарнизон дзэ судым 2009-рэ илъэсым Iоныгъом и 30-м зиIоф ыIуагъэм, колоние-псэупIэм мэзи 9-рэ щыIэнэу зытыралъхьагъэм фэгъэгъугъэныр тэрэзэу зэрилъытэрэр.

Адыгэ Республикэм и Президент ащ фэдэ унашъо ыштэ зэхъум мы къыкIэлъыкIохэрэм къапкъырыкIыгъ: А.В. Плотниковым мыщ ыпэкIэ иIоф аIуагъэу щытэп, ныбжьыкI, иск иIэп, бзэджэшIагъэу зэрихьагъэмкIэ кIэгъожьыгъ, пщыныжьыр зыщихьырэм игугъу мыхъункIэ щашIырэп, сабый иI, фэгъэгъугъэным ехьылIэгъэ лъэIу тхылъым учреждением иадминистрацие къыдырегъаштэ.

Пщыныжь зытелъхэм афэгъэгъугъэным иIофыгъохэмкIэ Комиссиеу Адыгэ Республикэм и Президент дэжь щызэхэщагъэр

Д.А. Клещиным фэгъэгъугъэным ехьылIагъ

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТхьакIущынэ Аслъан Урысые Федерацием и Президентэу Д.А. Медведевым фыригъэхьыгъэ тхылъым къыщеIо Д.А. Клещинэу 1986-рэ илъэсым къэхъугъэм, Урысые Федерацием и Уголовнэ кодекс ия 337-рэ статья ия 4-рэ Iахь, ия 69-рэ статья ия 2-рэ Iахь атегъэпсыхьагъэу Мыекъопэ гарнизон дзэ судым 2009-рэ илъэсым Iоныгъом и 23-м зиIоф ыIуагъэм, колоние-псэупIэм зы илъэсрэ щыIэнэу зытыралъхьагъэм фэгъэгъугъэныр тэрэзэу зэрилъытэрэр.

Адыгэ Республикэм и Президент ащ фэдэ унашъо ыштэ зэхъум мы къыкIэлъыкIохэрэм къапкъырыкIыгъ: Д.А. Клещиным мыщ ыпэкIэ иIоф аIуагъэу щытэп, ныбжьыкI, иск иIэп, пщыныжьыр зыщихьырэм игугъу мыхъункIэ щашIырэп, сабый иI, фэгъэгъугъэным ехьылIэгъэ лъэIу тхылъым учреждением иадминистрацие къыдырегъаштэ.

Пщыныжь зытелъхэм афэгъэгъугъэным иIофыгъохэмкIэ Комиссиеу Адыгэ Республикэм и Президент дэжь щызэхэщагъэр

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ

Адыгэ Республикэм ипсэупIэ-коммунальнэ хъызмэт ихэхъоныгъэ иIахьышхо зэрэхишIыхьагъэм ыкIи илъэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фыриIэу Iоф зэришIэрэм апае Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тамыгъэу **«Закон. Пшъэрылъ. ЦIыфыгъ»** зыфиIорэр фагъэшъошагъ **ГъукIэлI Нурбый Махьмудэ ыкъом,** муниципальнэ образованиеу «Къалэу Мыекъуапэ» зыфиIорэм и МУП-у «Майкопводоканалым» капитальнэ псэолъэшIынымкIэ ыкIи хэхъоныгъэ егъэшIыгъэнымкIэ испециалист шъхьаIэ.

ХэдзакIохэм яфедэхэм зэрафэлажьэрэм, муниципальнэ лъэгапIэм тетэу лIыкIо органхэм яхабзэхэм хэхъоныгъэ ашIыным ыкIи общественнэ-политикэ IофшIэным чанэу зэрахэлажьэрэм афэшI Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Ершов Анатолий Василий ыкъом,** муниципальнэ образованиеу «Красногвардейскэ районым» инароднэ депутатхэм я Совет итхьаматэ.

ПЩЫМАФЭ ПОЛКОВНИК ШЪЫПКЪ

ЦIЫФХЭМ шъхьэкIафэ афишIэу, гукIэгъу хэлъэу, игущыIэ фэшъыпкъэу якIалэ къэтэджынымкIэ ны-тыхэм яшIогъэшхо къызэрэкIуагъэр Пщымафэ щыгъупшэрэп, ащкIэ лъэшэу афэраз. Унэгъо Iофхэм ягъэщэкIэнкIи, хэтэжьыем илэжьынкIи IэпыIэгъушIу хъущтыгъэ. Гъэмэфэ каникулхэм ялъэхъани иныбджэгъухэм ауж къимынэу Пщымафэ колхозым щылажьэщтыгъ, лэжьыгъэр адыIуихыжьыщтыгъ, хьамэм коцыр щызэпадзыщтыгъ, автомашинэхэр аушъэщтыгъэх.

Лъэустэнхьэблэ гурыт еджапIэр къызаухым военкоматым шофер курсхэм ащеджэнхэу ыгъэкIогъэ кIалэхэм Пщымафи ахэтыгъ. ПсынкIэ дэдэу еджэгъу мэзихыр кIуагъэ, джы дзэ къулыкъум зэращэщтхэр военкоматым къащараIуагъ, ащи фэхьазырыгъэх зэныбджэгъухэр, ау лъэшэу ыгу къеуагъ ишъогъу анахь лъапIэу ылъытэрэ БжьэшIо Мыхьамодэрэ ежьыррэ зэмыгъусэнхэу, къулыкъур чIыпIэ зэфэшъхьафхэм ащахьынэу зэрэхъурэр. Ныбджэгъухэр зэкэгущыIэжьхи, заявлениехэр атхыхи, военкомым дэжь чIэхьагъэх, ялъэгъун зыфэдэр гурагъэIуагъ. Джащ тетэу Мыхьамоди ягъусэу ГДР-м советскэ дзэу итхэм ащыщ къулыкъур щахьынэу ащагъэх. Зэныбджэгъухэм ягушIогъошхуагъ зэкIэрымычыгъэ зэрэхъугъэхэр, къулыкъури дэгъоу рагъэжьагъ. Зэшъогъухэр къулыкъум егугъущтыгъэх, гъэзетхэм нахьыпэкIэ къатхыщтыгъэ «дедовщинэ» зыфаIорэ мыхъо-мышIагъэхэм афэдэхэм мыщ щаIукIэщтыгъэхэп, дисциплинэ пытэ щагъэуцугъэу щытыгъ частым. Бэ темышIэу Пщымафэ ротэм икомандир игуадзэ хъугъэ, казармэхэм ешъонэр хэгъэкIи, тутын къэзышти ащыплъэгъущтыгъэп. Зы мафэ горэм казармэм тутын шъуафэ къыщагъотыгъэти, ротэр щагум щызэхагъэуцуагъ, тутын шъуафэр пIэтехьо фыжьым кIоцIыщыхьагъэу унэм къырахи, джау мычыжьэу щыIэ гъэхъунэм «щычIалъхьэжьыгъ», ащ ыужыкIэ дзэкIолIхэм тутынешъонэр ханэжьыгъагъ...

Дзэ къулыкъум ипIалъэ къэзыухыгъэ кIалэхэр лIыпкъым иуцуагъэхэу, апкъышъол псыхьагъэу ягупсэ къуаджэхэм, къалэхэм агъэзэжьыгъэх. Шъхьадж ыгукIэ къыхихыгъэ IофшIапIэм Iухьагъ. А лъэхъаным тихэку имыщыкIэгъэхэгъэ Краснодар псыIыгъыпIэр ашIыщтыгъэ. Ар зыгъэпсырэ «Краснодаргидростроим» и АТП водителэу Пщымафэ Iухьэгъагъ. А уахътэм IофышIэ коллективхэм язэIукIэхэм ащыхадзыщтыгъэх милицием къулыкъур щихьынэу зифэшъошэ цIыфхэр. Пщымафэ джащ тетэу Теуцожь РОВД-м милиционерэу агъэкIуагъ. Ар цыхьэшIэгъоу, фэшъуашэу алъытагъ. Къызэрэщыгугъыгъэхэр къыгъэшъыпкъэжьэу ильэсыбэрэ Iоф ышIагъ.

Хы IэрышIыр агъэпсы зэхъум, лъэныкъо зэфэшъхьафхэм къарыкIи мыщ IофшIапIэ къэкIогъагъэ цIыфыбэ. Чылагъохэм ащыпсэухэрэм ячэтхэр, тхьачэтхэр, къазхэр кIодыхэу, цIыфхэр тхьаусыхэхэу къыхэкIыщтыгъэ.

«Участковэр сигъусэу псэолъэшIхэм япалаткэхэр къэтлъыхъугъэхэти, — къеIуатэ Пщымафэ, — чэт-тхьачэтэу атыгъугъэхэр къарыдгъотагъэх. Ар зиIэшIагъэри къыхэдгъэщыгъ. ТыгъуакIор мышъэжьым фэдэу джэдагъэ, кIочIэшхуагъ, зытIэкIиутыжьи хэхьажьыгъ, ау чыжьэу нэдгъэсыгъэп, къэтыубытыжьыгъ.

— Милицием ирайонотдел елбэтэу сынэсын фаеу телефонкIэ къысфытеуагъэх. Чэщым фэтэр горэ ахъункIагъ, — игущыIэ лъегъэкIуатэ Пщымафэ. — ТыкIуи, фэтэрыр къэтплъыхьагъ, ау зыпари къыхэдгъэщыгъэп, тызэгуцэфэни тыIукIагъэп. Къэлэпчъэжъыем дэжь спортивнэ кушъхьэфачъэм ильэуж зэрэщыхищыгъэм гу лъыттагъ. ТыгъуакIохэм атыгъугъэр кушъхьэфачъэкIэ зэрыIуащыштыгъэм икъэбар къысэIугъэу щытыгъ. Егор зыцIэ тыгъуакIор ары зишэныгъэр къытыгъугъэ хьап-щыпхэр Краснодар щыIуигъэкIынхэр. Ау кушъхьэфэчъэ лъэужым фэшъхьаф Егор зэрыдгъэмысэн горэ щыIагъэп. Адэ сыхатыр, костюмхэр..? Ахэр IуигъэкIыгъэхэнхэкIи мэхъуба. Ау Егор ыуж сикIыгъэп, пчыхьэм гужъогъэкIаеу шхапIэм сычIэхьагъ. Къогъупэм мэкъэикIыгъэкIэ зыгорэм орэд къыIонэу къыщыхидзэщтыгъэ, зэ зэпегъэу, етIани а зы гущыIэхэр къыхедзэх.

Официантым сыкъеджи, сшхынэу къысфихьыщтыр есIуагъ.

«Официант, моу мыкIэ къакIо зэ» — мэкъэ икIыгъэр джыри къэIугъ. «А Егор, ащ нахьыбэ уешъо хъущтэп» — къыпиупкIыгъ официантым.

«Сэ сызэшъощтым сыда уиIофэу хэлъыр? Пивэ къысфахь! Сыд, ахъщэ симыIэу пшIошIа!» — уцущтыгъэп мэкъэхэр.

ЫIапшъэ илъ сыхьатыр къырихи, джэхэшъогум тыридзагъ. Сэ сыIаби, сыхьатыр къэсштэжьыгъ. «Сыда мыщ фэдэу зызкIиптэкъухьажьырэр?» — есIозэ сыхьатыр фэсщэижьыгъ. Ар Егор арыгъэ. Сыубыти, милицием иотдел машинэкIэ нэзгъэсыгъ. Имысагъэ едгъэуцолIэжьыгъ, иIофи аIуагъ...

ШIэпхъэджагъэ зезыхьагъэхэм яIофхэр зэхэфыгъэнымкIэ, тыгъуакIохэр къыхэгъэщыгъэнхэмкIэ Пщымафэ бэдэд зэшIуихыгъэр. Ар арихьылIэу хъугъэ цIыфхэу гъогу дэй техьагъэхэр къызэтегъэуцогъэнхэм, ямысагъэ зэрагуригъэIожьыгъэм ишIогъэшхо къакIоу, ящыIэныгъэ къэгъэзэпIэ тэрэз фэхъоу, ау джащ фэдэуи, гукъао нахь мышIэми, зэсэгъэ гъогу пхэнджым къыпфытемыщыжьыщт цIыф «кIодыгъэхэми» аIукIэу хъугъэ...

Пщымафэ Iоф ышIэзэ, МВД-м иакадемие къыухыжьыгъ сэнэхьатэу юриспруденциемкIэ. ЗиIоф шIу дэдэ зылъэгъурэ цIыфым гъэхьагъэхэр ышIыхэ хабзэ. Едыдж Пщымафи иIоф зэерегугъурэм, шIэныгъэшхо иIэ зэрэхъугъэм щытхъур къыфахьы, иIэнатIэкIи лъэкIуатэ.

Адыгэ Республикэм и МВД уголовнэ розыскымкIэ иотдел пащэ зыфашIыми дэгъоу къыгурыIощтыгъ ар мэхьанэшхо зиIэ лъэныкъоу зэрэщытыр, обществэм цIыфым зызэрэщигъэпсырэм нахь куоу егупшысэгъэн зэрэфаер. БзэджашIэхэм бэнэ пхъашэу арашIыIэрэм къин бэдэдэ щыIукIэхэу, ары пакIошъ апсэ атыным пэблагъэ хъухэуи къыхэкIыщтыгъэ. Арэу щытми, пшъэрылъэу афашIыгъэр сыд фэдизэу къинми, къызэкIакIо яIэп, врачыр операцие къин дэдэм зэрекIуалIэрэм фэдэу угрозыскым иIофышIэ ипшъэрылъ зэригъэцакIэщтыр фежьэ.

АР-м и МВД анахь чIыпIэ къин зет лъэхъаным Едыдж Пщымафэ министерствэм собственнэ щынэгъончъагъэмкIэ иотдел Iэшъхьэтет фашIы. АщкIи пащэхэр хэукъуагъэхэп. Опытышхо зиIэ, теубытагъэ, пытагъэ зыхэлъ пащэ а отделым ищыкIэгъэ шъыпкъагъ.

Пщымаф Аслъан ыкъор гур зыщэфырэ цIыф, офицер напэр зыгъэлъэпIэрэ хэбзэ IофышI, зэхэшIэ лъагэм фэшъыпкъэ къулыкъушI.

Едыдж Пщымафэ, МВД-м иIофышIэ ыкъу, цIыкIузэ IофшIэн къиным ыпсыхьагъ, шэн пытэ къыхилъхьагъ. Милиционер къызэрыкIоу ригъэжьи, отделым ипэщэ IэнатIэм нэсыгъ. Ильэс 30 хъугъэ ыгу етыгъэу, рэзэныгъэ хигъуатэу ипшъэрылъхэр щыкIэгъэнчъэу зигъэцэкIэрэр. Лъытэныгъэ, шъхьэкIафэ къыфашIы. Ащ ишыхьат медали 8, бгъэхэлъ тамыгъэу «Милицием иотличник» зыфиIорэр къызэрэфагъэшъошагъэр.

Пщымафэ шищ иI: Адам, Мыхьамод, Байзэт, ахэми МВД-м къулыкъур щахьыгъ. Унагъом къикIыгъэ хъулъфыгъэхэм ящыIэныгъэ сэнэхьат къиным — правопорядкэр, цIыфхэм ящынэгъончъагъэ къэухъумэгъэным фэгъэхьыгъагъ, джары къуаджэм щыпсэухэрэм шъхьэкIэфэныгъэ Едыджхэм яунагъо зыкIыфашIырэр.

Зэшъхэр непи ветеран движением иактивистых, ахэм яшIуагъэ къагъэкIуагъ Лъэустэнхьаблэ игупчэ якъоджэгъухэу Советскэ Союзым и ЛIыхъужъэу Бжьыхьакъо Къымчэрыерэ Щытхъум иорден истепеници къызфагъэшъошэгъэ Гощэкъо Григорийрэ ясаугъэтхэр щыгъэуцугъэнхэмкIэ. Пщымафэ унэгъо дахэ иI, ыпхъоу Сусанэ адвокат, Светэ МВД-м иIофышI, ишъхьэгъусэу Асыет МВД-м иполиклиникэ щэлажьэ, цашIэ.

Едыдж Пщымафэ АР-мкIэ судебнэ приставхэм я Федеральнэ управление иIэшъхьэтет игуадз, АР-м исудебнэ пристав шъхьаIэ игуадз. Опытэу, шIэныгъэу иIэхэм а IэнатIэми яшIогъэшхо къыщэкIо.

«ИкIыгъэ ильэсым судхэм яIофшIэнкIэ хабзэу щыIэхэр гъэцэкIэгъэнхэмкIэ приставхэм япшъэрылъхэр зэшIуахыгъэх», — ыIуагъ Пшымафэ.

БЭРЭТЭРЭ Мурат.
Милицием иветеран.
Мыекъуапэ.

Тлъапсэхэм тякIужьымэ...

(Гупшысэ гумэкIхэр)

Цыф пстэури иунагъо, етIанэ ильэпкъ, ылъапсэ къызыщежьагъэм лъэхъу е ихэку къызигъэзэжьыкIэ, ежь зыкъигъотыжьынэу хьишъэм ишъэфхэм ауж ехьэ. Ахэм сэри зэу сащыщ. Батукъо Хьарун 1940-рэ ильэсхэм ыугъоигъэ орэдыжъ горэм сыщырихьылIагъ Чэтаохэм япсэупIагъэр къуаджэу Хъыдыжъ (Хадыженск) ары ыIоу.

Ащ сыгу къызэригъэлъэпэрэпагъэм уасэ фэшIыгъуай. ЦIыфым иакъыл щызыгъэорэ псэу псыхъоу Летхе щыщ зы гъуаткIо сешъо гущэу зэкIэми зэлъашIэрэ зэо мэхьаджэм, ащ илыкIо псэишъу жьалымхэм «яIэпэIэсэныгъэ» зэхицунтхъэгъэ тиблэкIыгъэ ехьылIагъэу тиздэгущыIэгъухэм закъыIэрысчыжьыгъэмэ, дунаим икIэрыкIэу сыкъытехьажьыгъэу зыкъысщыхъужьыныгъи. СIэ илъыгъэмэ, а зэманыр къэзгъэуцуныешъ, чIыр очэрэгъуфэ сыщыпсэуни. Хъыдыжъ иIуашъхьэхэм къащыплъэгъорэ ошъогум сIапэхэмкIэ санэсыныгъи, сынапIэхэр зэтелъхэу заохэр зыщымыIэгъэ лъэхъаным ижьыбгъэ макъэмэ сахэIухьаныгъи.

Ар джыри адыгэ къуаджэу щытыгъэмэ, сэ сыкъыщыхъуныгъи. Унэхэр зыдэплъыерэ къушъхьэхэм къакъоплъырэ тыгъэм, тичылэу ахэм зязыусэигъэм акъогъу къокIодэгъэ уахътэхэм ащызгъэшIэщтыгъэр сыд фэдиз! Хъыдыжъ Iуашъхьэхэм къащыкIырэ къэгъагъэхэм ямэIэшIу зыIусщэныгъи, кIэух зимыIэ тимэз хэт чъыгхэм сяIушъэшъэныгъи, зы адыгэ лIыжъ горэм ынэгушъхьэ нэбзыеу сепшылIэныешъ, къэзгъэшIэщтыгъэхэр къызышъыIэныгъи ыгу щизэу.

Хъыдыжъ техыгъэ сурэтхэм сызяплъыкIэ, сыгу зэм мэшIо тхъобзэхоу зыретэкухьэ, зэм кIосэжьыгъэ ежьэ сэпэ щынапхэу зеушъэфы. Лъэпкъэу лIэшIэгъу онтэгъухэм ачIипIытIыхьагъэхэр къачIэпшыкъэхэзэ, алъапсэ икъежьапIэ агу къагъэкIыжьы... ЗинэIуасэхэу, ижъыкIэ къыщегъэжьагъэу атхьакIумэ ит зэпытыгъэ бзэпсыхэм зарагъэпкIылIагъэу гугъэм илъыхъуакIохэм дунаим зыщаушъомбгъу. Ныбжьи амылъэгъугъэ хэку шIулъэгъу кIуачIэр шIоигъоу икIыгъ, ылъапсэ екIужьыгъэр ышъхьэу «Эксилисым» фэдэу фильмэ ямышIыкIэхэр тырахых.

Сэ сигугъэ згъэкIодырэп, сэбанэ. Кинохэм къагъэлъагъорэм хэлъыр е хэмылъыр арэп Iофыр, плъапсэхэр ащ къыхэпхыжьыныр ары нахь. Ахэр заохэм ыкIи политикэм зэпырагъэзэгъэ культурэр е зэхагъэтэкъогъэ чIыгур ары зыуж итыхэр.

Лъапсэхэр къэгъотыжьыгъэнхэр анахь зищыкIагъэу зылъытэхэрэр тэщ фэдэу хымэ чIыгухэм къэгъэгъэ зэфэшъхьафхэу закъыщызэIузыхэрэр ары, арышъ, тызылъыхъурэ, тятэжъхэр къызыщыхъугъэ чIыгур зэтэгъэлъэгъу е ащ къэтэгъэзэжьы зы гъуаткIо фэдиз нахь мыхъуми ащ кIочIэгъу тыфэхъунэу, гъэшIуагъэу тыгу хэлъхэм тафэбэнэнэу. Яунэхэр, якъуаджэхэр, агъэпсыгъэ чIыпIэхэр зэтегъэгъотыжьых, нахь тэрэзэу къэпIонхъумэ, ахэм къыщанэгъэ мэкъэ шъэфхэм, нэрымылъэгъу псэукIэхэм защытэгъэзэжьы. Зыхэтэгъанэ гъашIэм мы чIыгум лъапсэ щытыдзынэу, тыгъэ нэбзыйхэм тадэIэбэенышъ талъыIэсынэу, ипсыхьохэм ащыщ тыхъунэу.

Тинахьыбэм гупшысэ шъхьафкIэ тыкъытеуцо Кавказым ичIыгу ыкIи ащ пкIыхьапIэлъэгу тфэхъугъэхэр къетэхьылIэх. Зыр мы чIыгум изы бжизэ пэпчъ адыгапсэу хэлъым къышIэщэ, зыр пкIыхьапIэмэ ахэт налмэс-налкъутэ пхъуантэм ыуж ит. НэмыкI горэми хэку къэгъэзэжьыным репхы ильэпкъ изыужьыжьын.

Фаем ильэпкъ икъэгъэнэжьын, икъызэтегъэуцожьын иIахь хилъхьанэр ипшъэрылъэу, лъэпкъ шIэжьыр щымыIэ мыхъунэу ылъытэу, къышъхьэпэщтым лъымыхъоу е фаем, блэкIыгъэр ыкIи ятэжъ пIашъэхэм ягъэ ижъырэ ихэку ыгъотыжьын ыгу хэлъэу орэхъу, ау нахьыбэрэм агу куоу хэлъыр ылъапсэхэм алъыхъуныр, ыгъотыжьыныр ары, шъхьэихыгъэу къымыIоми. ТичIыгу, лъабжъэкIэ зыхэзыгъэнэгъэ тиблэкIыгъэу, тятэжъ пIашъэхэм алъэхъу, тызэджэгъэ тхыгъэхэм арыт гъунапкъэхэм алъыIэсыжьыным кIэхъопсы. Iотэжьхэм талъыкIоу загъори къыхэкIы.

Дгъотыгъэ тIэкIури Iулъхьэ пытэу тчыйхэм ямыхьышъоу атенэ. Тфегъэхырэп, зы жьыкъэщэгъу къэс узэу тыгу къегъэкIы. Ащ фэдэу зихэку, зичIыгу зэрагъэбгынагъэу, лъэпкъ гъэкIодым къелыгъэхэм къакIэхьухьагъэхэр алъапсэ лъыхъунэу гъогу техьагъэхэмэ, щэч хэлъэп, мэстапэкIэ псынэ атIыщт. АтIыщт, сыда пIомэ ащ фэдэу зымыхъукIэ, ашIокIодыжьыпэныр егъашIэми къапыщылъыщт.

Тихьишъэ, тичIыгу къапихырэ мэIэшIу тхъуабзэр ары тыкъэзыкъудыижьырэр! Мыщ дэжьым Пабло Неруда игущыIэхэр сыгу къэкIых: «КъызэсынэкIыгъэ лъапсэхэр къыслъыгъыхэрэм фэд ыкIи, сицIыкIугъо игъусэу сшIокIодыгъэ счIыгу, сыкъызэтеуцо, зэIо-зашIэу къысэорэ жьыбгъэ мэIэшIум сыкъеуIэ».

Гупшысэхэр зиехэр ыкIи тыркубзэкIэ зытхыгъэр ЧЭТЭО Надир.
АдыгабзэкIэ зэзыдзэкIыгъэр МЭФЭШIУКЪО Щангул.

ЧIырагъэхьагъэп якъухьэ сыд лъэхъани!

Шапсыгъэ псыубытыпIэм рекIокIырэ автомобиль гъогу лъагэм ыбгъукIэ ыкIи Пшызэ исэмэгубгъу нэпкъ тешъо дахэ зыубытэу, сэснэй чъыг лъагэхэр зыдэт санаториеу «Шапсыгъэр» Тэхъутэмыкъое районэу зэрытми, Адыгэ Республикэми ямызакъоу, Советскэ Союзыщтыгъэми, джырэ Урысые Федерациеми ащыцIэрыIу бэшIагъэу. Я 90-рэ илъэсхэм зэхъокIыныгъэу тихэгъэгу къихъухьагъэхэу предприятиеу Iоф зышIэщтыгъэмэ янахьыбэр къэзызгъэуцугъэхэм е зэщызыгъэкъуагъэхэм ар ахэфагъэп, санаторием иврач шъхьаIэу, Урысыем изаслуженнэ врачэу Барцо Хъарыет Теуцожь ыпхъум иIушыгъэ, илIыхъужъныгъэ, игулъытэ чан яшIуагъэкIэ.

Кризисэу аужрэ илъэс зытIум, дунай псаур зыгъэушIоркъыгъэм иор чъыIэхэри къызынэмысыгъэхэм фэдэу джыри хэкIыпIэшIухэр къыгъотхэзэ, сыд икъиныгъэми, Хъарыет — капитаным икъухьэ зэрещэ, псычIэгъ гъэохъупIэхэм фэкъулаеу аблищызэ. Ары, Советскэ Союзыщтыгъэр зызэхагъэзи, «перестройкэкIэ» зэджагъэхэу мыпсэу-мылажьэ тызышIыгъэ лъэхъани чIырагъэхьагъэп якъухьэ Барцо Хъарыетрэ ащ зэрищэрэ купымрэ. Санаториер къызэтырагъэнагъ, гъэхъагъэхэр рагъэшIыхэзэ, ыпэкIэ лъагъэкIуатэ, сыд фэдэ къин апэ къикIми, ягуетыныгъэрэ якIэсэ яIофшIэн шIулъэгъоу фыряIэмрэ акIыIу къашIыхэзэ.

Аужрэ илъэсхэм Хъарыетрэ фэкъулаеу пэщэныгъэ зыдызэрихьэрэ иIофшIэгъу IэпэIасэхэмрэ анахьэу анаIэ зытырагъэтырэр тиобществэ ихэхъоныгъэ бэкIэ зэлъытыгъэ кIэлэцIыкIумэ япсауныгъэ джырэрапшIэу къэухъумэгъэныр ары. Ары лъапсэу иIагъэри яIофшIапIэ кIэлэцIыкIу санаторий-профилакторий зэрашIыжьыгъэми. ЯотраслэкIэ УрысыемкIи апэ ит IофшIапIэхэм пытэу ар ахэт зэпыт.

Ныбжь нахь зиIэмэ, ветеранмэ, заом хэлэжьагъэмэ мы санаториер афэлажьэу ыпэкIэ зыщэтми, гукIэгъушхо зыхэлъ ны шIагъоу Хъарыет, районым ис кIэлэцIыкIухэми япсауныгъэ инэплъэгъу ригъэкIыщтыгъэп. ЕджэпIэ-еджапIэу уплъэкIунхэр ежь ишIоигъоныгъэкIэ ащишIыщтыгъэх, дагъо зиIэу къыхигъэщыгъэхэм яIазэщтыгъэ. Джы Къалмыкъми, Абхъазми, Адыгеим ирайон зэфэшъхьафхэми, нэмыкI чIыпIэхэми къаращхэзэ, гъэ къэс кIэлэцIыкIумэ япсауныгъэ зэрэзэтырагъэуцожьырэм дакIоу, кIэлэцIыкIу хьакIэхэр адыгэмэ якультурэ, республикэм ищыIэкIэ-псэукIэ, тилъэпкъ шэнхэм нэIуасэ афашIых, языгъэпсэфыгъо гъэшIэгъонэу, гум къинэжьэу агъэкIоным пае зэкIэри ашIэ.

Сезоным яшъыпкъэу зызэрэфагъэхьазырырэм дакIоу уахътэр нахь шIогъабэ къытэу зэрагъэфедэщтым куоу егупшысэх. Мары джыдэдэми Тэхъутэмыкъое районым ит еджапIэмэ ачIэс кIэлэеджакIохэмрэ кIэлэегъаджэхэмрэ ащыщэу нахь баIо яIофшIэнкIэ къаубытын агу хэлъэу оборудованиер зыдащэшъ районым иадминистрации, гъэсэныгъэм игъэIорышIапIэ ипащи, министерствэми яшIэ хэлъэу, специалист зэфэшъхьафхэр зыхэт купэу макIохэшъ, зэкIэри ауплъэкIу. ЕтIанэ тхьамэфэ зытIущым къыкIоцI яIазэх. Ащ пае Iофым кIэрымычыгъэхэм охътэ лыий мылъкуи агъэкIодырэп. Ары пакIошъ, а уахътэм кIэлэеджакIохэр IэшIоу, фашIэ иIэу, ыпкIэ лъамытэу агъашхэх ежь ягъомылапхъэхэр япщэрыхьакIохэм чIыпIэ шхапIэхэм ащагъэхьазырхэзэ.

Джащ фэдэу икIыгъэ мазэм къыкIоцI медик купыр Козэт гурыт еджапIэу N 10-м щыIагъ. Новопоселковскэ гурыт еджапIэри автобусхэмкIэ Козэт къащэхэзэ, кIэлэегъаджи кIэлэеджакIуи япсауныгъэ зыпкъ рагъэуцожьын алъэкIыгъ. Джы мары чэзыур Афыпсыпэ нэсыгъэу, икъоу амалхэр еджапIэм зэримыIэхэм фэшI, зэIэзэнхэ фаеу къыхагъэщыгъэхэр еджэпIэ автобусхэмкIэ санаторием къащэхэзэ щяIэзэщтых.

Тхьаегъэпсэу муниципальнэ гъэпсыкIэ зиIэ «Тэхъутэмыкъое районым» ипащэу Пщыдатэкъо Ризо Хьамедэ ыкъор. Ар лъэшэу IэпыIэгъу къыфэхъу Барцо Хъарыет зигугъу къэтшIыгъэ Iофтхьабзэхэу зэрихьэхэрэмкIэ.

Пщыдатэкъо Ризо пащэу районым иIэ зыхъугъэм къыкIоцI экономикэмкIи, социальнэ сферэмкIи хэпшIыкIэу хэхъоныгъэхэр ригъэшIыгъэх, народнэ образованиери инэплъэгъу ригъэкIырэп. Мары мыгъэ районым ибюджет къыхэхыгъэ ахъщэкIэ мыщ щыщ кIэлэегъэджэ нэбгыришъэмэ япсауныгъэ зыпкъ рагъэуцожьын алъэкIынэу санаториеу «Шапсыгъэм» ыгъэкIонхэу Iуагъэ зэдашIыгъэ Хъарытрэ Ризорэ. Ары пакIошъ, а пчъагъэр фэдитIу зэришIыщтым игумэкI рэхьат къыритырэп районым ипащэ.

Сэри сшъхьэкIэ Барцо Хъарыетрэ имедколлектив шIагъорэ яшIогъэшхо зэрагъэкIыгъэмэ сакъыхиубытагъ, сIэу зэпыкIыгъэм Елизаровым иаппарат тырахыжьыгъэ къодыеу къуаджэм къызыщыкIуагъэхэм тефагъэти. Инэу сафэраз ахэм!

Зисэнэхьат дэгъоу зышIэрэ ыкIи зыгъэфедэрэ, зэгурыIожь куп мы коллективыр. ЗэIазэхэрэм шъхьэкIэфэныгъэ афыряI, лъытэныгъэ афашIы ныбжьым емылъытыгъэу, екIолIэкIэ шъхьаф нэбгырэ пэпчъ къызэрэфагъотыщт шIыкIэм еусэх.

А зэкIэри сэ сишIошъхъуныгъэ пытэкIэ зиIэшIагъэу ыкIи зишIуагъэу анахьэу зыфэплъэгъу хъущтыр Барцо Хъарыет ары. Советскэ Союзыр зыщэIэми Всесоюзнэ мэхьанэ зиIэ санаторие инхэми Iоф ащишIагъ, исэнэхьаткIи зэхэщэн IофхэмкIи опытышхо IэкIэлъ, психологиеми дэгъоу хешIыкIы. Бзылъфыгъэ гумыпсэф, Iэдэбныгъэр шIу зылъэгъурэ, ежь ышъхьэкIи пшъэдэкIыжь зиIэ, нэмыкIхэми ар афэзылъэгъурэ цIыф. Ащ дакIоу зыщищыкIагъэм пытагъэ къызхигъэфэныр, Iофэу ригъэжьагъэр сыдрэ къини ашIокIзэ гъунэм нигъэсыныр ишэн шъхьаIэх. ИIофшIэгъумэ агу етыгъэу, теурыкIуагъэ хэмылъэу Iоф аригъэшIэн, къызкъуигъэтынхэ елъэкIы, зэгурэIожьых, зэрэлъытэжьых.

ЯIофшIэн Козэт гурыт еджапIэу N 10-м зыщаухым, еджэпIитIумэ акIуачIэкIэ рэзэ концерт къафатыжьыгъ къяIэзагъэхэу зишIуагъэ къязыгъэкIыгъэхэм. ГущыIэ фабэхэр фагъэхьыгъэх район администрациеми.

Барцо Хъарыет Теуцожь ыпхъум иадыгэгъэ дахэ, ицIыфыгъэ лъагэ, исэнэхьат хэшIыкI инэу фыриIэм, лъэшэу ащ зэрэфэшъыпкъэм, гъэхъэгъэ ин дэдэу ышIыгъэмэ сыдахыхэу бэшIагъэу орэд фэсыусыгъагъ композиторэу КIыргъ Юрэ сигъусэу. Ар мыхъугъахэу щытыгъэмэ, джыри фэстхыни, ар тефэ шъыпкъэшъ, ау гум къикIырэ мы гущыIэ фабэу фасIохэрэр орэдым илъыгъэкIуатэу орэхъух. Ащ пыдзагъэу къыхэзгъахъомэ сшIоигъор — къысэIэзэфэхэ инэбгырэ зытIу лъэшэу сыгу ащэфыгъэу яшIуагъэ къызэрэсагъэкIыгъэмкIэ мыщ къыкIэлъыкIорэ усэхэр афызэхэслъхьагъэх.

Шапсыгъэ пшъашъ

Ацумыжъ Рузанэ фэсэтхы

ТIэкIу шIагъэу сыгу зимIэтыжьэу,
«Сыжъ» сIонти, арынри сшIожьэу
Сыхэтзэ, сыгу кIыр къиплъыхьэу...
Слъэгъугъэр къысшIошIэу пкIыхьэу
СыIокIэ медшыпхъу гохьым —
СыкIал пIонэу сыгу рехьы...
«Ар хъунэп», — зысэумысыжьы.
Ныбжьым пай сыгу зэбгъэжьы.

Мэхъуба ощхи ошъуапщи
КъапхырилыкI шъыпкъэу пчыкIэм? —
Сыгу ижъокустафэ къыкIапщи
КIигъэблэжьыгъ ащ мэшIуакIэм.
Къушъхьэ пчэн лантIэу ищыгъэу

Сыди щэрэгъ, къешIэкIыгъэу
Шъхьэлъытэжь зыхэлъ бзылъфыгъэу
МэзекIо хэIэтыкIыгъэу.

Ы-нэ-гу нурэр къыкIихэу,
Гъэтхэмэ IэшIур тырихэу,
Ыпкъ зэкIужь нэр теуназэу
Лъэгъупхъэ угу къифарзэу...
Шъырытэу, шъабэу мэIабэ.

ИшIуагъэ якIы нэбграбэ.
Исэнэхьат фэкъулаеу
Зэрехьэ, хихыгъэшъ фаеу.

ЗэкIэри сщигъэгъупшагъэу,
Ежьыр акIыIу къэхъугъэу
Сыдигъуи синэплъэгъу икIрэп,
«Сщыгъупшэн» сIоми сыгу пыкIрэп.
Къэщэны сфэхъункIэ арэп!

Къысфащэн сIоуи ар сшIэрэп.
СэгушIо а идэхагъэ
Дештэжьышъ иадыгагъэ.

Укъэщэн пшъашъэу, ушыпхъоу —
Уилъэпкъ цIэрыIо урипхъоу —
Уинамыс зи нэмыгъэсэу
УщэIэ нэу, ушъхьэгъусэу
Узлъэгъухэрэр къыохъуапсэу,
Ау зыми о уемыхъуапсэу;
Сэщ фэдэу бэмэ уашIошIэу,
Уилъагъоу хэпчырэ пэпчъ —
шIушIэу!

Зы кIалэ нэIуасэ сэ сфэхъугъакIэшъ!..

ХыдзэлI Руслъан фэсэтхы

КIышъо Iотыныр исэнэхьат шъхьаIэу,
Мытэджыжьыщтэу зышIошIрэми кIаIэу,
Зы кIалэ нэIуасэ сыфэхъугъакIэшъ,
Къэгъотыгъуай фэдэ, лIы закIэшъ!

ЗэригъэкIыгъэм ащ псэнчъэу ишIуагъэ,
IэпыIэгъу, щыкIэу, зыфэхъурэм ипчъагъэ
Хахъозэ непи ычэпи, зэлъашIэ.
КъэIогъуай тефэрэр Руслъан ишIушIэ.

КъакIоми икабинет, ядэжь кIоми,
Ос-ощхэу, отI-псытIэу... сыдэущтэу хъуми
Орэшыу, орэлъэс, зишIрэп пыуты —
Сымаджэм игъом ар фэхъу джэуап.

ФэIэпэIэсэ дэд исэнэхьат!
ИшIуагъэ римыгъэкIыгъ Iуи ащ хэт?!
КIэлэцIыкIу фыкъуагъи, зыпкъ ыубытыгъи
Тхьэм къынэужкIэ, къиным IэкIихыгъи!

ШIэныгъэр — IункIыбзэу, ыIитIу ащ ыбзэу,
Ышъхьэрэ ыIэрэ зэфэдэ къабзэу
Зэдаштэу, зэготхэу Iоф арегъашIэ,
ХешIыкIышъ ышIэрэм, ащ дакIоу башIэ.

Инэми, Щынджыий, зыщыщ Шапсыгъи,
НэмыкIрэ сыд къуапэу зэрихьылIагъи,
БэшIагъэу агъашIоу ащыщ хъужьыгъэ:
ЦIыф дэгъум иIэрэп кIагъэ е жъыгъэ!

Мары ащ Козэти ахэуцуагъэу,
ХыдзэлI Руслъан кIэлэ дэгъукIэ ышIагъэу,
Типшъэшъэ цIыкIумэ орэдхэр къыфаIох,
Нахьыжъми зыщигъом хъохъу дэгъухэр фаIох.

СырихьылIагъ сэ ащ сIэ зэпыкIыгъэу
ЗэпыкIэжьыгъэми, сIэгу зэкIэкIагъэу...
СшIэщтыри сымышIэу, сыгуи къэкIодэу
Сыхэтзэ, зэбгъэжьы сыгу, сыIуд-мыдэу.

Хъарыети ежьыри Тхьэм къысфихьыгъэх,
Сызгъэхъужьыщтхэу Iэзэгъу сфишIыгъэх,
ЫIэрэ ыгурэ Руслъан къыспигъохи,
Сыгу ыщэфыгъ ипшъэрылъ шIоу зэшIуихи.

Къин фэшIми, сшIагъэба, лъэшэу сигуапэ!
СызIокIэ къодыеми сицIэгъу апэ
ЗэхэсшIагъ зы кIочIэ нэф къыпкъырыкIэу
Къысхахьэу сыгуи сшъхьи зэпэкIигъэкIэу.

ЕтIани сыгу рихьэу мыщ хэлъы шэнхэр —
ЗэремыпцIыжьрэр сыдигъуи иIуагъэ,
ЫIорэм зэрэнахьыбэр ишIагъэ,
Зэрэрымкъэйрэр пагэу иIэшIагъэ;

Илъэпкъ шIулъэгъу ин зэрэфыриIэр,
Ишъэо цIыкIу Адыгэнэу зэрипIурэр,
Зэрэхьалэлыр ар, зэрэгупцIанэр;
Зыгорэм къыдэхъумэ шIу зэригуапэр.

Сыди Iо, хэсхыгъэшъ ар сишэныгъоу,
КъызгурыIуагъ сшIошIышъ сиакъылэгъоу,
Щэрэтба, щэрэт титIо тызэмылэгъоу,
Ауми итхын гъашIэр тызэныбджэгъоу!

МЭХЪОШ Руслъан, поэт.

ГСЗН ЦIЫФЫМРЭ IОФШIЭНЫМРЭ ГСЗН

Мыбэшхоми, ахэхъо

Адыгэ Республикэм цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ икъулыкъу иорганхэм 2010-рэ илъэсым имэзае нэбгырэ 5093-рэ къяолIагъ. Ахэм ащыщхэу нэбгырэ 2405-р къякIущт IофшIэн лъыхъухэрэм яучет хагъэуцуагъэх. А пчъагъэр блэкIыгъэ илъэсым джащ фэдэ ипIалъэ зэрэгъэпсыгъагъэм (нэбгырэ 2382-рэ хъущтыгъэх) тIэкIукIэ нахьыб. Учетым хагъэуцуагъэхэм япроцент 84,7-м е, нэмыкIэу къэпIон хъумэ, нэбгырэ 2038-м зыщылэжьэнхэ IофшIапIэ яIэп, нэбгырэ 2053-м (процент 85,4-м) лэжьапIэ зимыIэ статус афагъэуцугъ.

IофшIэн зимыIэкIэ алъытэхэрэм япчъагъэ республикэм лъэгапIэу щыриIэр Iоф зышIэн зылъэкIыщтхэу Адыгеим исхэм япроценти 3,4-м нэсыгъ. А къэгъэлъэгъуакIэм къалэу Мыекъуапэ, Тэхъутэмыкъое ыкIи Красногвардейскэ районхэм лъэгапIэу ащыриIэр республикэ гурыт пчъагъэхэм анахь макI.

2010-рэ илъэсым игъэтхапэ и 1-м ехъулIэу АР-м вакансиехэмкIэ ибанк зэкIэмкIи IофшIэпIэ чIыпIэ 1418-рэ предприятиехэмрэ организациехэмрэ къыщагъэлъэгъуагъ. Ахэм япроцент 67,5-р рабоч сэнэхьатхэм (чIыпIэ 957-рэ) ыкIи зэкIэ IофшIэпIэ чIыпIэхэм азыныкъом янахьыбэмэ (чIыпIэ 1015-рэ) лэжьапкIэу апылъыр республикэм цIыфыр зэрыпсэун ылъэкIыщт ахъщэ анахь макIэу щагъэнэфагъэм нахьыбагъ.

2010-рэ илъэсым имэзае, цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ къулыкъум иорганхэм яшIуагъэкIэ, нэбгырэ 945-м IофшIэпIэ чIыпIэ къафагъотыгъ. Ар блэкIыгъэ илъэсым джащ фэдэ ипIалъэ егъэпшагъэмэ, фэди 1,8-кIэ (нэбгырэ 517-кIэ) нахьыб. IофшIэн къызыфагъотыгъэхэм ащыщхэу нэбгырэ 592-м ыпэкIэ лэжьапIэ яIагъэп. Мэзаем лэжьапкIэ къаратызэ нэбгырэ 417-рэ общественнэ IофшIэнхэм ахагъэлэжьагъэх, джащ фэдэу илъэс 14-м къыщыублагъэу 18-м нэс зыныбжь зихэхъогъухэу нэбгырэ 333-м пIэлъэ гъэнэфагъэм тетэу зыщылэжьэщтхэ IофшIапIэ къафагъотыгъ.

IофшIэн зимыIэ гражданхэм социальнэ IэпыIэгъу ятыгъэным ехьылIэгъэ Iофыгъохэу зэшIуахыхэрэм атегъэпсыкIыгъэу мэзаем IофшIэн зимыIэ нэбгырэ 6396-м пособие афагъэуцугъ, зыныбжькIэ пенсием кIонхэм пае пIэлъэ макIэ къызыфэнэгъэ нэбгыри 10 нахь пасэу пенсием агъэкIуагъ.

МЭЗЫЖЬЫКЪУ Минсур.

Экономикэ IофшIэнымкIэ ыкIи лэжьапIэхэм яхьылIэгъэ бэдзэршIыпIэм изытет зэхэфыгъэнымкIэ отделым испециалист-эксперт шъхьаI.

ЧIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным иорганхэр

Шъори мылъкукIэ шъукъыхэлажь

2009-рэ илъэсым тыгъэгъазэм и 27-м номерэу 365-ФЗ зытетэу аштэгъэ Федеральнэ законым иа 1-рэ статья Урысые Федерацием и Законэу «Урысые Федерацием щыпсэухэрэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным ехьылIагъ» зыфиIорэм ия 7.2-рэ статья иа 1-рэ пункт зэхьокIыныгъэхэр фишIыгъэх ыкIи мырэущтэу а статьяр тхыгъэ: «1. ЧIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным иорганхэм къыкIэлъыкIорэ Iофыгъохэр зэхэщэгъэнхэмкIэ ыкIи ахэм мылъкукIэ ахэлэжьэгъэнымкIэ фитыныгъэхэр яIэх:

— лэжьапкIэ зыпылъ общественнэ IофшIэнхэр зэхащэнхэу;

— илъэс 14-м къыщыублагъэу 18-м нэс зыныбжьыхэр земыджэхэрэ лъэхъаным, IофшIэн зимыIэхэу лэжьапIэ къэгъотыгъэнымкIэ къин зылъэгъурэ гражданхэр, ублэпIэ ыкIи гурыт профессиональнэ гъэсэныгъэмкIэ еджэпIэ учреждениехэр къэзыухыгъэхэм ащыщхэу илъэс 18-м къыщыублагъэу 20-м нэс зыныбжьыхэр ыкIи апэрэу зыщылэжьэщтхэм лъыхъухэрэр пIэлъэ гъэнэфагъэкIэ IофшIапIэхэм аIуагъэхьанхэу;

— вакансиехэмкIэ ыкIи еджэпIэ чIыпIэхэмкIэ ермэлыкъхэр зэхащэнхэу».

Гухэлъ гъэнэфагъэм телъытэгъэ Республикэ программэу «Зыщылэжьэщтхэр къагъотынхэм пае цIыфхэм адеIэгъэныр» зыфиIоу 2008 — 2010-рэ илъэсхэм атегъэпсыкIыгъэм ыгъэнэфэрэ Iофыгъо шъхьаIэхэм зыкIэ ащыщ къякIущт IофшIэн лъыхъурэ гражданхэу цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэнымкIэ къулыкъум иорганхэм къяолIагъэхэм пIэлъэ гъэнэфагъэм тетэу зыщылэжьэщтхэ IофшIапIэ къафэгъотыгъэныр. Общественнэ IофшIэнхэм ахэлажьэхэрэм аратырэ лэжьапкIэр цIыфхэм IофшIэн язытырэм имылъку къыхэкIы, ау бгъуитIури мылъкукIэ зэдыхэгъэлэжьэгъэнхэ шIыкIэм тегъэпсыкIыгъэу, цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным ылъэныкъокIэ Урысые Федерацием фитыныгъэу къыритыжьыгъэхэм апэIугъэхьэгъэным пае Адыгэ Республикэм ибюджет къыфатIупщырэ субвенциехэм къахагъэкIызэ, пIэлъэ гъэнэфагъэм телъытэгъэ IофшIэн зыгъэцакIэхэрэм материальнэ IэпыIэгъу араты.

ЧIыпIэ зыгъэIорышIэжьыным иорганхэм яадминистрациехэм тялъэIу зыныбжь имыкъугъэ гражданхэу илъэс 14-м къыщыублагъэу 18-м нэсыхэрэм земыджэхэрэ лъэхъаным тефэу пIэлъэ гъэнэфагъэкIэ IофшIэн къафэгъотыгъэным пае бюджетхэм мылъку къащыдалъытэнэу.

НЭХЭЕ Людмил.

IофшIапIэхэм аIугъэхьэгъэнхэмкIэ ыкIи цIыфхэм IофшIэн къафэгъотыгъэным епхыгъэ программэхэмкIэ отделым испециалист-эксперт шъхьаI.

Кадрэхэр

Тызэдэлэжьэным тыфэхьазыр

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ къулыкъум иорганхэм яшъхьэрылъхэм ащыщ ящыкIэгъэ кадрэхэр къафэгъотыгъэнхэ гухэлъым пае предприятиехэм ыкIи организациехэм Iоф адэшIэгъэныр. Ар бгъуитIум яфедэхэм атегъэпсыкIыгъэу щыт, сыда пIомэ зыIуагъэхьанхэ алъэкIыщт IофшIэпIэ чIыпIэхэу яIэхэм яхьылIэгъэ къэбархэр предприятиехэм ыкIи организациехэм къытлъамыгъэIэсхэу IофшIэн зимыIэхэм лэжьапIэ къафэдгъотын тлъэкIыщтэп. КъызэтынэкIыгъэ 2009-рэ илъэсым кIэухэу фэхъугъэхэм къызэрагъэлъэгъуагъэмкIэ, экономикэр зыхэт кризис нэшанэхэм апкъ къикIэу IофшIэпIэ чIыпIэхэу щыIэхэм ябанк нахь зэIугъэкIэгъуае хъугъэ. 2009-рэ илъэсым къыкIоцI IофшIэпIэ чIыпIэу щыIэхэм япчъагъэ фэдитIу Iэпэ-цыпэкIэ нахь макIэ хъугъэ ыкIи тызыхэт илъэсым икъихьагъум ехъулIэу ахэм япчъагъэ 1067-рэм шIокIыгъэп. ЗэкIэ IофшIэпIэ чIыпIэу къагъэлъэгъуагъэхэм (26446-рэ) янахьыбэр е япроцент 88,6-р рабоч сэнэхьатхэм ателъытэгъагъэх. Ащ ыпкъ къикIэу апшъэрэ гъэсэныгъэ зиIэхэм IофшIэн къафэбгъотыныр къинэу щытыгъ.

ЗэкIэ IофшIэпIэ чIыпIэу къагъэлъэгъуагъэхэм яIахьышIу (процент 31,6-рэ) къалэу Мыекъуапэ дэт предприятиехэр ыкIи организациехэр арых къэзыгъэлъэгъуагъэхэр. IофшIэпIэ чIыпIэхэр нахьыбэу къэзыгъэлъэгъуагъэхэм ащыщых промышленностыр (процент 19), псэолъэшIыныр (проценти 7), мэкъумэщыр (проценти 3,2-рэ), бюджетым епхыгъэ IофшIапIэхэр (наукэр, гъэсэныгъэр, культурэр, псауныгъэр къэухъумэгъэныр — процент 22,9-рэ).

IофшIэпIэ чIыпIэу щыIэхэм яхьылIэгъэ банкыр зэIугъэкIэгъуае къэзышIыхэрэм ащыщ предприятиехэм, организациехэм, нэмыкI IофшIапIэхэм янахьыбэм лэжьапкIэу аратырэр зыфэдизым, ящыкIэгъэ кадрэхэр зыдиштэнхэ фэе шапхъэхэм яхьылIэгъэ къэбархэр къызэрамытыхэрэр, вакансиеу яIэхэм бэрэ зэхьокIыныгъэхэр зэрафашIыхэрэр.

БгъуитIу зэдэлэжьэныгъэм ылъэныкъокIэ амалышIухэр къетых общественнэ IофшIэнхэр зэхэщэгъэнхэм ыкIи IофшIэн зимыIэ гражданхэр ащ къыхэгъэлэжьэгъэнхэм. Илъэс къэс Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет «Адыгэ Республикэм ишъолъыр общественнэ IофшIэнхэр щызэхэщэгъэнхэм ехьылIагъ» зыфиIорэ унашъор ештэ. А унашъом мылъкум ишIыкIэ зэфэшъхьафхэр зыгъэфедэхэрэ предприятиехэм, организациехэм, нэмыкIхэм игъо афелъэгъу пIэлъэ гъэнэфагъэм телъытэгъэ общественнэ IофшIэнхэр зэхэщэгъэнхэм ыкIи ащ мылъку пэIугъэхьэгъэным къыхэлэжьэнхэу.

Тишъыпкъэу ренэу тызыфэлэжьэрэ лъэныкъохэм ащыщ къыткIэхъухьэрэ ныбжьыкIэхэм афэгумэкIыгъэныр. Ары илъэс 14-м къыщыублагъэу 18-м нэсырэ ныбжь зиIэхэм яеджэгъу пIалъэ зэпыугъэ зыщыфэхъурэ лъэхъаным тефэу пIэлъэ гъэнэфагъэм телъытэгъэ IофшIэн къафэгъотыгъэным тынаIэ зыкIытедгъэтырэр. КъызэтынэкIыгъэ илъэсым мы гухэлъым епхыгъэу тикъулыкъу дэгъоу къыдэлэжьагъэх Мыекъопэ, Кощхьэблэ ыкIи Тэхъутэмыкъое районхэр.

БгъуитIумкIи зэдытиеу щыт гухэлъхэр зэшIохыгъэнхэм пае тэ пстэуми Iоф адэтшIэным тыфэхьазыр.

ВАСИЛЬЕВ Станислав.

ЦIыфхэр IофшIапIэхэм аIугъэхьэгъэнхэмкIэ ыкIи IофшIэн зэрагъэгъотыным фэшI адеIэгъэным ехьылIэгъэ программэхэмкIэ отделым ипащ.

Социальнэ IэпыIэгъухэр

Хэбзэ шапхъэхэм атегъэпсыкIыгъэу

IофшIэн зимыIэхэр социальнэу къэухъумэгъэнхэмкIэ къэралыгъо политикэм илъэныкъо шъхьаIэхэм ащыщ лэжьапIэ зимыIэхэм социальнэ IэпыIэгъу ятыгъэныр. А IофшIэныр зэхащэ 1991-рэ илъэсым мэлылъфэгъум и 19-м номерэу 1032-1 зытетэу аштэгъэ Федеральнэ законэу «Урысые Федерацием щыпсэухэрэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным ехьылIагъ» зыфиIорэм ыкIи Урысыем и Минсоцздравразвитие номерэу 819-рэ зытет унашъоу 2005-рэ илъэсым шэкIогъум и 30-м къыдигъэкIыгъэмкIэ ыухэсыгъэ Административнэ регламентым атегъэпсыкIыгъэу.

Социальнэ IэпыIэгъум мы къыкIэлъыкIорэ социальнэ тынхэр хэхьэх:

— лэжьапIэ зэрямыIэм пае, зысымэджэгъэхэ пIалъэри зэрэдыхэтэу, пособие ятыгъэныр;

— цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ органхэм зэрагъэкIуагъэм тегъэпсыкIыгъэу сэнэхьат зэрагъэгъотыным, икIэрыкIэу аухьазырыжьынхэм ыкIи яIэпэIэсэныгъэ хагъэхъоным афэшI еджакIо зэрагъэкIогъэхэ пIалъэм телъытагъэу стипендие ятыгъэныр;

— IофшIэн зимыIэ гражданхэу пособие зэратыщтыгъэхэм япIалъэ зэрикIыгъэм ыпкъ къикIэу а фитыныгъэр ямыIэжь зэрэхъугъэм, джащ фэдэу цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ органхэм сэнэхьат зэрагъэгъотыным, икIэрыкIэу ухьазырыжьыгъэнхэм ыкIи яIэпэIэсэныгъэ хагъэхъоным фэшI еджакIо зэрагъэкIуагъэхэм апае материальнэ IэпыIэгъу ятыгъэныр.

IофшIапIэм къыIуагъэкIыгъэ гражданхэу IофшIэн ямыIэжь зыхъугъэ пIалъэм ыпэкIэ мэзэ 12-м къыхиубытэу календарь тхьамэфэ 26-м лэжьапкIэ зыпылъ IофшIэн зиIагъэхэм лэжьапIэ зэрямыIэм пае пособиеу афагъэуцурэр ахэм яаужырэ мэзищым гурыт лэжьапкIэу яIагъэм процентхэмкIэ телъытагъэу гъэпсыгъэ.

Адрэ гражданхэм: апэрэу IофшIэн лъыхъухэрэм (ыпэкIэ Iоф зымышIагъэхэм); Урысые Федерацием изаконодательствэ ыгъэнэфэрэ шапхъэхэм атегъэпсыкIыгъэу яшъхьэзэкъо предпринимател IофшIэн зыгъэтIылъыжьыгъэхэм; Урысые Федерацием изаконодательствэ зэригъэнафэрэм тегъэпсыкIыгъэу дисциплинэр зэраукъуагъэм е нэмыкI зекIуакIэхэм апае IофшIапIэм къыIуагъэкIыгъэхэм; IофшIэн ямыIэжь зыхъугъэм ыпэкIэ мэзэ 12-м къыкIоцI телъхьэпIэ зэфэшъхьафхэм апкъ къикIэу IофшIапIэм къыIуагъэкIыгъэхэм ыкIи а пIалъэм къыхиубытэу календарь тхьамэфэ 26-м лэжьапкIэ зиIагъэхэм, джащ фэдэу цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ органхэм еджакIо агъэкIуагъэхэу яшэпхъэнчъэгъэ зекIуакIэхэм апае къычIагъэкIыгъэхэм шэпхъэ анахь макIэм тегъэпсыкIыгъэу пособиер афагъэуцу.

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ органхэм сэнэхьат зэрагъэгъотыным, икIэрыкIэу ухьазырыжьыгъэнхэм, яIэпэIэсэныгъэ хагъэхъоным пае еджакIо агъэкIогъэ гражданхэу рагъэджэнхэу агъэкIонхэм къыпэкIэ мэзэ 12-м къыхиубытэу календарь тхьамэфэ 26-рэ лэжьапкIэ зиIагъэхэм ягурыт лэжьапкIэ ипроцент 75-рэ пособиеу афагъэуцу.

Шэпхъэ гъэнэфагъэхэм атегъэпсыкIыгъэу IофшIэн зимыIэкIэ алъытэгъэ цIыфхэм ыкIи заратыщт пIалъэу агъэнэфагъэр зэрэухыгъэм ыпкъ къикIэу IофшIэн зэрямыIэм пае пособие къызырамытыжьхэрэм, джащ фэдэу цIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным фэлэжьэрэ органхэм сэнэхьат зэрагъэгъотыным, икIэрыкIэу гъэхьазырыжьыгъэнхэм ыкIи яIэпэIэсэныгъэ хэгъэхъогъэным пае еджакIо агъэкIогъэ гражданхэм IофшIэн зэрямыIэм телъытэгъэ пособиер шэпхъэ анахь макIэхэм атетэу афагъэуцу.

УДАЛОВА Дарья.

ЦIыфхэм IофшIэн ягъэгъотыгъэным мылъку пэIугъэхьэгъэнымкIэ ыкIи отчетностымкIэ отделым иведущэ специалист-эксперт.

НэкIубгъор зыгъэхьазырыгъэр СЭХЪУТЭ Нурбый.

УсакIоу ыкIи тхакIоу Мэджэджэ Мадинэ къызыхъугъэр илъэс 60 мэхъу

Фэбагъэр зипщыпIэ поэзиер

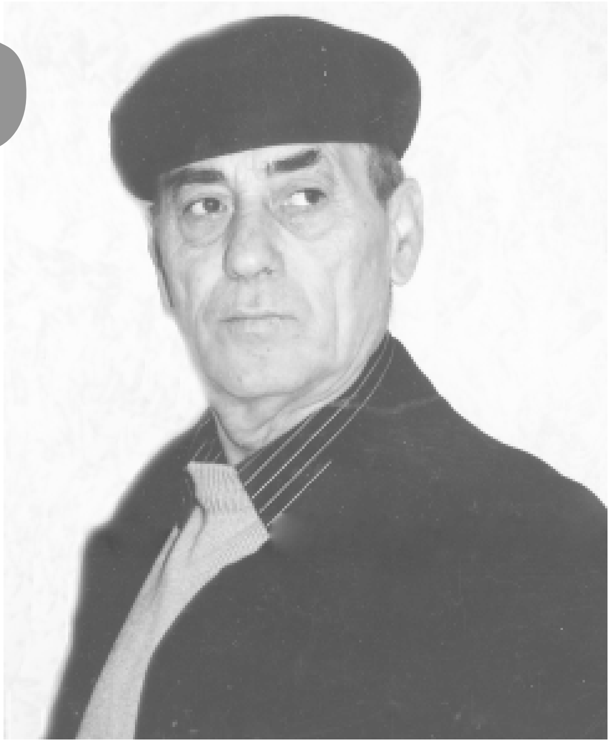

> «КъаIо уигъашIэ шIоу щыбгъэхъагъэр,
> Тхьэм къыпщифэным пае ынэшIу?
> ЫцIэ зэ къеIолъ, хэт бгъэдэхагъэр,
> Ощ пай ыIонэу: ар цIыфы IэшIу?»
>
> *Мэджэджэ Мадин*

Ары, мы чIышъхьашъом цIыфыр къызыкIытехьорэр цIыфыным пае — ар IэнэтIэшху ыкIи хьылъэ. Къиным къымыгъащтэу, ащ къымыгъэуцоу ыпэкIэ лъыкIотэн зыфызэшIокIырэр игугъэ кIэхьэ, ильагъо теуцо. УсакIоу Мэджэджэ Мадинэ илъэсыбэм зыфэкIогъэ мурадым инэф бзый теIэбагъ, ипоэзие тамэ ыгъэотыгъ.

Мадинэ ыцIэ творчествэм лъыплъэхэу, литературэр зикIасэхэм дэгъоу ашIэ. Охътабэм къыкIоцI гукIэ ышышыгъэу, ыпщыжьыгъэу, ыпшэжьыгъэр зэкIэ я XXI-рэ лIэшIэгъукIэм иилъэс зэфэшъхьафхэм тхылъ шIыгъэхэу урысыбзэкIэ ыкIи адыгабзэкIэ къыдэкIыгъэх.

«Кавказ — любовь и боль моя», усакIоу Игорь Ахшарумовымрэ ежьырэ зэгъусэхэу **«Крылья летящего орла»** зыфиIорэр къызэдыдагъэкIыгъ, **«ЧIэтынэрэ джэнэт»**, **«Такая вот жизнь»** зыфиIорэ тхылъхэр ахэм къакIэлъыкIуагъэх.

УсакIор тидунэе дахэу къытэшIэкIыгъэм гу зэIухыгъэкIэ хэуцо, нэшIукIэ хэплъэ. Дэгъум егъэгушIо, дэим егъэчэфынчъэ. Тинепэрэ щыIэкIэ мыпсынкIэ инэплъэгъу ит, ащ ыгу фэгъэзагъ; хъурэшIэрэм ащыгъуаз, агъэгумэкIы. ЦIыф пстэуми ыл афэузы, ежь къешIэкIыгъэу къыпэблэгъэ закъохэр арымырэу, хэт игушIуагъуи, игумэкIи дещэчы, зэхешIэ, дегоцы. МытхъэрэмI зыщидзыерэп, фэхымэп, ипсэлъэ сатыр фегъазэ.

Арышъ, усакIоу Мэджэджэ Мадинэ итворчествэ ипчэгу итыр цIыфэу Тхьэм къыгъэшIыгъэу, псэ зыпыт дунаир къызэришIэкIи, чIыгум бысым къыфишIыгъэр ары. ДунаишхомрэI — цIыфымрэ, чIыопсымрэ — цIыфымрэ язэпхыныгъэзэфыщытыкI гъашIэм икIапсэ зыгъэчэрэгъурэр: хъурэр — мыхъурэр, дэгъур — дэир, дахэр — Iаер, шIур — ер зэпищэчхэу мэусэ, матхэ Мэджэджэ Мадинэ.

> *«Мы дунэежъыр» зыкIаIорэр*
> *сшIэрэп,*
> *Ар мафэ къэси нахь мэкIэлэжьы.*
> *Хахъо нахь хэкIырэп тиуахътэу*
> *чъэрэм,*
> *ЕтIани игъом къытырегъэзэжьы.*
> *Жъы хъоу тхэкIыжьрэм уахътэр*
> *жъы дэхъу,*
> *КIэу къыткIэхъуагъэм ар*
> *дэкIэлакI.*
> *Зыгорэ малIэ, зыгорэ къэхъу,*
> *Дунаир ренэу дахэ, кIэракI.*
> (н.9)

Иадыгэ чIыгу, илъэпкъ, ихэгъэгу, икъуаджэ, янэ-ятэхэм, ныкъыпфыгъэхэм, игупсэхэм, ныбджэгъухэм, цIыф къызэрыкIо хьалэлхэм усакIом ыпсэ ахэлъ, иусэ сатырхэр афэгъэзагъ. Зэфагъэр ишапхъ, нэфагъэр ибзыпхъ. ЩыIэныгъэм изытет зэхефы, ешIапэ, ыгъэжъыурэп, ыгъэмакIэрэп — зытетым фэдэ шъыпкъэу иусэ егъэщы, ары уедэIумэ зыкIыпшIоигъор, къыIорэр пшIошъ зыкIэхъурэр.

Iофыр ащ тетыми, «хэта Мэджэджэ Мадинэ?» — зыIонхэри щыIэх.

Мэджэджэ Мадинэ — джамбэчый. 1950-рэ зэоуж илъэсым, гъэтхапэм и 23-м Мэджэджэ Хьасанэ ыкъо Аскэрбый иунагъо къихъухьагъ. А лъэхьаныр къин хьазырыгъэми, цIыфыгухэр зэфихыгъагъэх, зэфэхьалэлыгъэх, зэгурыIощтыгъэх, зэхэзагъэщтыгъэх.

КIалэм ятэу Аскэрбый ипщынэ макъэ Джамбэчые имызакъоу, нэмыкI адыгэ къуаджэхэми бэрэ ащыжъынчыгъ. Янэу Джанщыр ибзылъфыгъэ IэпкIэ-лъэпкIагъэ, хъупхьагъэ онджэкъ машIор дахэу зэкIигъэблагъ, лIакъор ыгъэбэгъуагъ — нэбгырипшI, пшъэшъи 5-рэ кIэли 5-рэ къафилъфыгъ, афипIугъ (3-р щыIэжьэп). Непэ зэш-зэшыпхъу нэбгыри 7-р дахэу мэпсэух, зэрэлъытэх, ны Iушъэбэ IэшIури ашъхьащытышъ джыри насыпышIох.

> *Сэ синасыпти сиIагъ сянэ,*
> *Сятэ игъогу сыригъэкIуагъ.*
> *Сыфэмычэфми, сIуагъэп: «ЕтIанэ»,*
> *Щысэ къысфихьызэ, сигъэдэIуагъ.*
> *Ным фэмышIапхъэ тетэп дунаим,*
> *ДунайкIи ахърэткIи ащ сыфэраз.*
> *Къыдэрэхъу хэти янэ зыфаер,*
> *Ныхэм апай силъэIу, синэмаз.*
> (н.29-рэ)

Ижъырэ къэшъо мэкъэмэ жъынчхэр зытхьакIумэ итхэу, адыгэ джэгу фэшIыгъэхэр зынэгу кIэтхэу, пшысэ дахэу, къашъохэу «ЗэфакIу», «Ислъамый», «Уджхъурай» къэтэджыгъэ кIалэр, ны гукIэгъу дэхэIуалэм игущыIэ фабэ зэтэкъулIэгъагъэр, тхыдабэр, къэбарыжъ гъэшIэгъоныбэр къзэыIотэжьэу, загъори хэку гъэзетым тхэщтыгъэ ятэу Аскэрбый игупэу кIэдэIукIыщтыгъэ шъаор иакъыл къэущымэ сыдэущтэу мыусэн, мыгупшысэн, мытхэн ылъэкIыныгъа?! ЛIэкIо лъапсэм хэлъыгъэ акъыл-Iушыгъэм щыщ Iахь, насып фыгуцэу, кIалэм къыIукIагъ.

> *Насыпыр сыда? Насыпба зэкIэ, —*
> *Непэ къыбдэхъурэр ащ изы Iахь.*
> *«СынасыпышIу» къэпIон*
> *плъэкIыгъэмэ,*
> *Ари зы шъыпкъэшъ, шыкур, си*
> *Алахь.*
> *Насыпыр сыда? Насыпба зэкIэ:*
> *ШIуагъэкIэ бгъотырэр*
> *ныбджэгъум дэгощ;*
> *Непэ зызакъо сабыир гъэщхи,*
> *Насыпы екъушъ, джэгуакIо дэщ.*
> (н.9)

Гъэтхэ пасэу зызыштагъэу, илъэс 16-м усэм ымэкъэ фаби, апэрэ шIулъэгъу къэбзэ нашхъори къызэдыфэкIуагъэх.

Нэфыр бгъузагъэ, гъогур псынкIагъэп. Ауми Мадинэ игухэлъ лъыкIуагъ. ИныбжьыкIэгъу гукIуачIэ еджэным, къэшъоным, усэным атырегуащ. Мыекъопэ мэкъумэщ техникумым щеджэ, адыгэ лъэпкъ къашъохэм яансамблэу «Налмэсым» иапэрэ артистхэм ащыщэу къэшъо, лъэпкъ искусствэм фэщагъэу, адыгэ къашъохэм яугъоижьын-зэтегъэпсыхьажьын фэлъэкIырэр хелъхьэ.

ЩыIэныгъэм ижьы IэшIу гуапэу зыIуещэ, усэ сатырхэр гум къыщэтIэмых. Цыфыбэм ахэт, ахэдаIо, щысэпIэ-плъапIэ фэхъугъэхэри — ШэуджэнхьэблэI еджэпIэ-интернатым щеджэ зэхъум иклас пэщагъэу Даур (Андырхъое Борэжъ ыпхъу) Аминэт фэдэу, цIыфышIу дэдагъэу, иапэрэ усэхэр къыфихэзыутыгъагъэу усакIоу Бэгъ Нурбый, зэлъашIэрэ тхакIоу Къуекъо Налбый — ыпэкIэ къызэрикIыгъэхэм игугъэ къыфагъэблэгъагъ, итворчествэ Iоф нахь къыфагъэпсынкIагъ.

Мэджаджэм апшъэрэ шIэныгъи зэригъэгъотыгъэ, инженер-механик сэнэхьатыри къыIэкIэхьагъ.

Ау сыд зэхъуи, игугъэ бзый ытIупщыгъэп, илъэс 40-м къехъугъэу шъыпкъэр зыхэлъ гупшысэм, гушIуагъор зыхигъотэрэ усэм готэу макIо, ипоэзие пкъы ышIыгъ, къэнэфагъ. ЩыIэныгъэ лъэныкъуабэмкIэ игущыIэ ыгъэзэн елъэкIы, фэукIочIы, къыдэхъу. Ежь усакIом мары ипоэзие къыриIуалIэрэр:

> *Сигъогу кIыхьагъэп, кIыхьагъэ*
> *Iофыр,*
> *Зызгъэпсэфынэу амал сиIагъэп,*
> *ГукIэ згъэшIуагъэ огу жъогъо*
> *нэфыр,*
> *Ау сылъыбанэу гъашIэр*
> *згъэкIуагъэп.*
> *Тхьэм къыситыгъэу кIуачIэу*
> *сиIагъэр*
> *Усэм хэслъхьагъэу дахэ сIотагъэ.*
> *Цыфмэ афэсхьызэ ащ хэлъ*
> *гушIуагъор,*
> *ЗэрэсфэлъэкIэу силъэпкъ*
> *згъэшIуагъэ.*
> (н.8)

Ащ фэдиз илъэс пчъагъэм мыпшъыжьэу гупшысэр зэригъэунэфыгъэм, литературэм, поэзием шъыпкъэгъэ ин афыриIэу, ахэмкIэ цыхьэ пытэ зэрэхэлъыгъэр, Мэджэджэ Мадинэ творческэ гъогоу къыкIугъэм къеушыхьаты. Мэджаджэр зы поэтическэ мэкъэ гоIоу, мэкъэ шъхьафэу тилитературэ къыщыуцы къыхэуцуагъ. Шъхьафит гупшысакIэр иусэхэм къахэщы, ипоэзие цIыфыгум пэблагъ, лъэIэсы, фэбагъэ хэлъ. Ары тхылъеджабэ зыкIигъотырэр, Кавказ щыпсэурэ цIыф лъэпкъхэми Мэджаджэм иусэхэр ашIокъабылэу хаутых, хэти гукIэ зэхишIэрэр ахегъуатэшъ. Къарэхьэх ахэр гъэзет ыкIи журнал зэфэшъхьафхэм, щэч хэлъэп, усакIом ипоэзие мэпытэ, зеушху.

Мэджаджэм иусэхэр къызэрыкIох, гурыIогъошIух, Iофыгъо инхэр къащыреIотыкIы. Джэпсэлъэ мэкъэшхо ахэм ахэIукIырэп, ау теубытэгъэ ин зыхэлъ сатыр пэпчъ упчIабзэу къэуцурэм джэуап афэхъу. Ащ фэдэ гупшысэу ахэлъым иусэхэр къагъэиных, къагъэлъэшых.

> *Сэ сихабзэ сихабз,*
> *Ар сигъашI, ар сигъуаз.*
> *Адыгагъэр умыт,*
> *Пытэу, пытэу убыт.*
> *Ар зыкIодырэм ухэт? —*
> *Къалыркъэщым уфэд.*

> *Ныожъышъхьэу упшэщт,*
> *Пылыр птхыцIэ рыкIощт.*
> (н. 37-рэ)

УсакIор лъэшэу агъэгумэкIы адыгэ лъэпкъым, ныдэлъфыбзэм, шэн-хабзэхэм къарыкIощтым, ахэр зэкIэ тыфэсакъэу тымыухъумэмэ, къытщышIыщтыр, тщэчыщтыр къеIо.

> *Сэ сыгъы зыхъукIэ о ощхы*
> *шъхьаем,*
> *ТIуми тыгъынэу чIыпIэ тифэщт.*
> *Тихэбзэ дахэ непэ бгъэIаеу,*
> *Сыдэущтэу неущы*
> *тызэгурыIощт?*
> *Ухэта адэ, убзэ бгъэкIодмэ?*
> *Уихабзэ кIодмэ, хэтмэ уащыщ?*
> *Зыплъыхьи яплъыба лъэпкъэу*
> *къыбготмэ,*
> *ЗэримгъэIаерэм ыбзэ ащыщ.*
> (н.26-рэ)

Мы усэхэр зэкIэ Мадинэ итхылъэу **«ЧIэтынэрэ джэнэт»** зыфиIорэм къыхэхыгъэх. Иусэ тхылъ зэфэшъхьафхэр пштэмэ, Хэгъэгум, Ным, Кавказ ядэхагъэ, бзылъфыгъэм ишIуагъэ, заом ижъалымыгъэ къизыIотыкIырэ темэхэм, джащ фэдэ къабзэу, сэмэркъэу дахэм, лакъырд макIэм ыкIи а пстэумэ акIыIужьэу, лирикэм уащыIокIэ, чIыпIэ гъэнэфагъэ щаубыты.

ШIулъэгъу зыхэмылъ Iофыр кIэкIырэп, шIулъэгъу зэрымылъ гульэчIэр тхъэрэп. Арышъ, непэ зимэфэкI лъапIэ хэзгъэунэфыкIырэ Мадинэ илирическэ макъэ тедэIун:

> *Жъогъо минэу уашъом*
> *къыщышIэтырэм*
> *Унэ нэгъо цIыкIухэр къащэнэфы.*
> *Сегупшысэу ренэу къыосIощтым,*
> *Синэплъэгъу сэ къыпфэсэдзы*
> *шъэфэу.*
> *Ощ нахь дахэ тетэп мы дунаим,*
> *Пшъхьацы дэнагъо сыфэзэщы.*
> *О зым ошIэ сыгум игукIаер,*
> *Джащ пай сишIулъэгъур*
> *бдэсэгощы.*
> (н.10)

Адыгэ хъярым, джэгум хьатыякIор ипчэгугъ, джырэ щыIакIэм ихьатыякIор усакIор арэу къысщэхъу. Ипшъэрылъ ащ ин дэд, макIэп фэукIочIырэри, игупшысэ залъэрэри, ауми мэгумэкIы — зэхишIыкIыгъа илъэхьан?

> *Мы дунаеу сызтетыр синасып,*
> *сиджэнэт,*
> *Силъэуж зэрэсфэлъэкIэу сэ чIыгум*
> *рысэщэ.*
> *КъысфаIожьмэ сырыраз*
> *сызылIэжькIэ орэд,*
> *Усэу стхыгъэм ащыщ пщынэ*
> *макъэр зэрищэу.*
> *Ситхъэгъуагъэр сичIыгу, сихэку*
> *дышъэ инэпкъ,*
> *Адыгабзэу сыбзэгу згъэдэхагъэ*
> *семзэщэу.*
> *Сыфэусэу сихэку, сыфехъохъоу*
> *силъэпкъ,*
> *СыщыIагъ лъэуж зафэ*
> *пхырысщэу.*
> (н.11)

Фэбагъэр зипщыпIэ Мэджаджэм ипоэзие, нахьыбэрэ уеджэу, уедэIу зэпытыгъэкIи уезэщырэп, арыба орэдыри, арыба IэпэIэсагъэри. Иусэ макъэ гъэтхэ тыгъэ хэхъо, зеIэты. Иусэ тхылъхэм тиреспубликэ имызакъоу, Краснодар краим, Кавказым, Урысыем щядэжъх, щэч хэлъэп, усэныр къыдэхъугъ.

УсакIоу, тхакIоу Мэджэджэ Мадинэ итворчествэ зигунэс цIыф пстэумэ ацIэкIэ ыкIи тэ, гъэзетэу «Адыгэ макъэм» иIофышIэхэм, ахэм гъусэ зафэтшIэу, имэфэкI мафэкIэ тыгу къыддеIэу тыфэгушIо! Псауныгъэ дахэ иIэу, игупсэ-илъэпIэ цIыфхэм адатхъэу, игугъэ нэфэу, ишIагъэ бэгъоу, илъэсыбэ гушIуагъоу къыгъэшIэнэу тыфэлIао.

МАМЫРЫКЪО *Нуриет.*

Сурэтым итыр: **усакIоу Мэджэджэ Мадин.**

Самбэмрэ тарихъымрэ

ЯПОНИЕМРЭ АДЫГЕИМРЭ ЯЗЭЛЪЫКIУАКI

Япониемрэ Адыгеимрэ самбэмкIэ яхэшыпыкIыгъэ командэхэр Мыекъуапэ зыщызэIукIэгъагъэхэр илъэс 35-рэ хъугъэ. Зэнэкъокъухэм ахэлэжьэгъагъэхэм ягукъэкIыжьхэр къызэфаIотэнхэу, самбэм зэхъокIыныгъэу фэхъурэмэ нахь куоу защагъэгъозэнэу, зэпхыныгъэу зэдыряIэр щыIэныгъэм щагъэпытэнэу тиреспубликэ щызэIукIагъэх Япониемрэ Адыгеимрэ самбэмкIэ яветеранхэр.

Адыгэ Республикэм самбэмкIэ и СДЮСШОР ибэнэпIэ алырэгъу щытлъэгъугъэхэ спортсменхэр цIэрыIох. Хьэпэе Арамбый, Гостэкъо Хьумэр, Владимир Гуриныр, Аристотель Спировыр, Мэрэтыкъо Сахьид, Хьэпэе Хьамид, Къуекъо Руслъан, ПчыхьалIыкъо Аскэрбый, ЦIэгъошIу Хьис, нэмыкIхэри. Илъэс 35-кIэ узэкIэIэбэжьмэ, зэнэкъокъухэр Адыгэ къэралыгъо кIэлэегъэджэ институтым зэрэщыкIогъагъэхэр, тибэнакIомэ текIоныгъэр къызэрэдахыгъагъэр къыIотагъ Адыгеим самбэмкIэ ифедерацие итхьаматэу Хьэпэе Арамбый.

А лъэхъаным бэнакIохэр зэIубгъэкIэнхэр къиныгъ. СССР-м изаслуженнэ тренерэу Кобл Якъубэ зэхэщэн Iофыгъохэр дэгъоу зэригъэцэкIэгъагъэхэр Хьэпэе Арамбый ыгу къыгъэкIыжьыгъэх. Ащ ишIушIагъэ спортым иветеранмэ ащыгъупшэрэп.

Японием къикIыгъэхэ Ямада-Санрэ Фудиирэ ныбжьыкIэхэми аIукIагъэх. Спортым иветеранхэм ябэны ашIоигъоу тисамбистхэр чэзыум хэтыгъэх. А. Хьэпаир, А. ПчыхьалIыкъор, Р. Къуекъор, Хь. ЦIэгъошIур, нэмыкIхэри Японием къикIыгъэхэм янэкъокъугъэх.

Александр Русских телефонкIэ Хьэпэе Арамбый къыфытеуи, Японием ибэнэкIуитIу Мыекъуапэ къакIохэ зэрашIоигъор къыриIуагъ. Арамбый къэбарэу зэхихыгъэм ыгъэгушIуагъ. Японием испортсменхэр Адыгеим къэзыщэгъэгъэхэ Виктор Когэ телефонкIэ дэгущыIи, тикъалэ спортым иветеранхэр къырагъэблэгъэнхэу зэзэгъыгъэх. Урысыем самбэмкIэ ифедерацие ипрезидентэу Сергей Елисеевым япон хьакIэхэр Москва щыIукIагъэх, Адыгеим къакIохэ зэрашIоигъом пащэхэр щагъэгъозагъэх. Ащ ыуж Iофыр псынкIэу лъыкIотагъ.

Адыгеим икультурэ, испорт, итарихъ яхьылIэгъэ къэбархэр Японием къикIыгъэмэ ашIогъэшIэгъоных. Урысыбзэр макIэу къагурэIоми, алъэгъурэр зэрашIогъэшIэгъоныр къыбгурагъаIо. Адыгэ къэшъохэм хьакIэхэр яплъынхэуи мэгугъэх. АР-м и Лъэпкъ музей, общественнэ движениеу «Адыгэ Хасэм», Адыгеим ичIыпIэ дахэхэм япон хьакIэхэр ащыIагъэх.

Ушу. Дунаим изэнэкъокъухэр

Къамыхьыгъэ медаль щыIэп

<u>**ТелефонкIэ къатыгъ**</u>. ***Китаим традиционнэ ушумкIэ дунаим изэнэкъокъухэр щыкIуагъэх. Адыгэ Республикэм испортсмен ныбжьыкIэхэм дышъэ медали 5-м нахьыбэ къыдахыгъ. Тыжьын ыкIи джэрз медальхэри къафагъэшъошагъэхэу Мыекъуапэ къагъэзэжьы.***

Тибатырхэр джыри кIэлэеджакIохэми, спортышхом лIыгъэ шъыпкъэ щызэрахьагъ. СтIашъу Ислъам дышъэ медали 3, зы тыжьын медаль къыдихыгъэх. СтIашъу Ерстэм дышъэ, тыжьын, джэрз медальхэр къыхьыгъэх. ЗэшитIуми тагъэгушIуагъ. Иван Шевченкэм дышъэ медалитIу, Даниил Рубинчик дышъэ, тыжьын, джэрз медальхэр къыфагъэшъошагъэх.

Тиспортсменхэр тренеркIэлэегъаджэхэу Владимир Васильченкэмрэ НэмытIэкъо Аскэррэ агъасэх. АР-м гъэсэныгъэмрэ шIэныгъэмрэкIэ и Министерствэ и СДЮСШОР, директорыр ХьакIэмызэ Аслъан, тиныбжьыкIэхэр икIэлэеджакIох. Медальхэр къытфэзыхьыгъэ спортсменхэмрэ тренерхэмрэ тафэгушIо, къыдахыгъэ щытхъуцIэхэм ахагъэхъонэу афэтэIо.

Г. Трошевым фэгъэхьыгъэ зэIукIэгъухэр

ТибэнакIохэр ятIонэрэх

Урысыем и ЛIыхъужъэу Геннадий Трошевым фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъухэу комплекснэ шъхьэзэкъо зэнэкъокъухэмкIэ Краснодар щыкIуагъэмэ командэ 18 ахэлэжьагъ. АР-м ибэнакIохэм ятIонэрэ чIыпIэр къыдахыгъ.

УФ-м шъхьэзэкъо бэнакIэхэмкIэ ифедерацие икъутамэу Адыгеим щыIэм Iоф щызышIэрэ Шэуджэн Бислъан къызэрэтиIуагъэмкIэ, тибэнакIохэр лъэшэу фэразэх Сергей Андреевым. Ар мылъкукIэ IэпыIэгъу къаазэрэфэхъугъэм ишIуагъэкIэ, АР-м икомандэ гъогу техьагъ, зэнэкъокъухэм чанэу ахэлэжьагъ.

Боевой самбэмкIэ Хьамид Хазматхановым, кг 90-рэ, Тхыгъо Заур, кг 60, Светлана Недоступовам, кг 55-рэ, ятIонэрэ чIыпIэхэр къахьыгъэх. Теуцожь Тимуррэ, кг 70-рэ, Абэзэ Рустамрэ, кг 80, я 3-рэ чIыпIэхэр къафагъэшъошагъэх. Артур Гамжиевыри ящэнэрэ хъугъэ.

Адыгеим икомандэ агъэхьазырыгъ тренерхэу Алый Бжентхановым, Шэуджэн Бислъан, нэмыкIхэми.

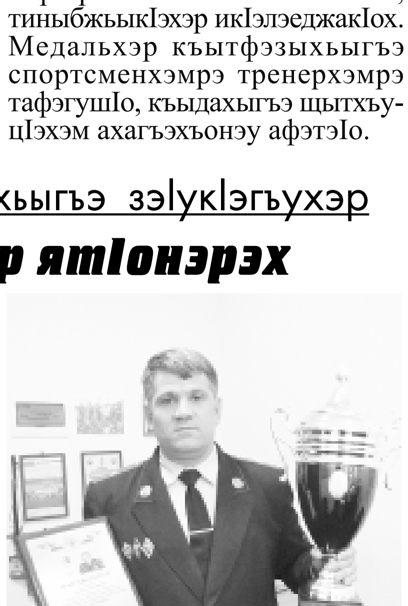

Сурэтым итыр: **Шэуджэн Бислъан тикомандэ къыфагъэшъошэгъэ шIухьафтынхэр къегъэлъагъох.**

Футбол. А. Абрамовым и Кубок

А. Ушениныр — «Динамэм» икъэлэпчъэIут

Футболист цIэрыIощтыгъэу Анатолий Абрамовым ыцIэкIэ агъэнэфэгъэ Кубокым икъыдэхын фэгъэхьыгъэ зэнэкъокъухэр мэлылъфэгъу мазэм и 3-м аухыщтых. Зыгъэпсэфыгъо мафэхэм финалым иа 1/8-м хэхьэрэ ешIэгъухэр командэхэм яIагъэх.

— Стадионэу «Юностым» футбол ешIэгъухэр гъэшIэгъонэу щэкIох, — къеIуатэ зэнэкъокъухэм ясудья шъхьаIэу Пэнэшъу Мыхьамодэ. — ЗэIукIэгъумэ нэбгырабэ яплъы. Мыекъопэ районым, Курганинскэ, Адыгеим икъуаджэхэм спортыр зикIасэхэр къарыкIыхэзэ ешIэгъухэм алъэплъэх.

ЗэIукIэгъухэр зэраухыгъэхэр: **«Фыщт» — АРГ — 1:4, «Старт» — «Джокер» — 8:5, «Газпром» — «Зэкъошныгъ-2» — 5:4, «Курганинск» — УВД — 1:4, «Приставхэр» — «Спортмастер» — 4:3, «Кавказ» — «Картонтарэр» — 3:3 (пенальтикIэ 8:7), «Олимп» — «Звезда» — 6:3, МГГТК — «Динамо» — 0:6.**

Футболист ныбжьыкIэхэм яухьазырыныгъэ зэрэхагъахьорэр, еджапIэхэм ястудентхэр зэнэкъокъухэм чанэу зэрахэлажьэхэрэр зэхэщакIомэ къыхагъэщы. Анахьэу тынаIэ зытетыдзагъэр «Кубань» Краснодар хэтыщтыгъэ Андрей Ушениныр ары. Гупчэм щешIэрэ футболистыр мыекъопэ «Динамэм» икъэлэпчъэIутэу тхьаумафэм тлъэгъугъэ. Андрей Мыекъуапэ къыщыхъугъ, ныбджэгъубэ тикъалэ щыриI. «Динамэр» МГГТК-м 6:0-у зэрэтекIуагъэм Андрей Ушениным иIахьышIу хэлъ. КъэлэпчъэIутыр цыхьэшIэгъоу ешIагъ. Андрей къызэрэтиIуагъэу, къэлэпчъэIутэу зэрэщытыр щымыгъупшагъэми, гупчэм щябэнэу есагъэшь, къэлапчъэм чыжьащэу къыIукIэу, ухъумакIохэм япшъэрылъхэр ыгъэцакIэхэу къыхэкIыгъ.

А. Ушениныр Урысыем изэнэкъокъухэу премьер-лигэм щыкIохэрэм ахэлэжьэнэу зегъэхьазыры. Командэу зыхэхьащтыр тэшIэми, ыцIэ къетIогорэп.

Гъэтхапэм и 27-м А. Абрамовым и Кубок икъыдэхынкIэ финалым иа 1/4-м щызэIукIэщтхэр:
АРГ — «Старт»
«Газпром» — УВД
«Приставхэр» — «Кавказ»
«Динамо» — «Олимп».

Апэрэ ешIэгъур сыхьатыр 10-м аублэщт.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхьазырыгъэр ***ЕМТIЫЛЪ Нурбый.***